

KUL TÚRA SLOVA

*Vedecko-popularizačný
časopis
pre jazykovú
kultúru
a terminológiu*

*Orgán
Jazykovedného ústavu
Ludovíta Štúra SAV
a Jazykového odboru
Matice slovenskej*

HLAVNÝ REDAKTOR

Matej Považaj

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Sibyla Mislovičová

REDAKČNÁ RADA

Ladislav Bartko, Adriana Ferenčíková, Ján Findra, Juraj Glovňa, Nicol Janočková, Ján Kačala, Sibyla Mislovičová, Jozef Mlacek, Slavomír Ondrejovič, Jozef Pavlovič, Mária Pisárčiková, Matej Považaj, Mária Šimková, Iveta Vančová

REDAKCIA

813 64 Bratislava, Panská 26

KAČALA, Ján: Nevšedné životné jubileum profesora Vincenta Blanára .. 321
PEKARÍKOVÁ, Katarína – DUDA, Marek: Tvorba názvoslovia vtákov s dôrazom na motivačné zákonitosti slovenského jazyka 330

Z HISTORICKEJ LEXIKY

KRAJČOVIČ, Rudolf: Z lexiky stredovekej slovenčiny s výkladmi názvov obcí a miest (24) 337

ZO STUDNICE RÓDNEJ REČI

LALIKOVÁ, Tatiana: Germanizmy v staršej slovenskej lexike 346

ROZLIČNOSTI

Priezvisko, vznik a pôvod rodu Medňanských zo Starej Turej. M. Ma j - t á n 355

SPRÁVY A POSUDKY

Správa zo XVII. poľskej onomastickej konferencie A. G o ó t š o v á 357

SPYTOVALI STE SA

Zeľektronizovat' služby? I. V a n č o v á 365
Význam a pravopis prídavného mena *barikový* v slovenčine. K. K á l m á - n o v á 366

Z JAZYKOVÝCH RUBRIK

Opoužívaní slova *prevedenie*. S. D u c h - k o v á 368

Kedy píšeme <i>tip</i> a kedy <i>typ</i> . K. Kálmánová	369
<i>Aj – ani</i> . S. Duchková	369
<i>Pour féliciter 2008!</i> I. Vančová	370
Obsah 44. ročníka	371
Index 44 ročníka. S. Mislovičová	375

KULTÚRA SLOVA

KULTÚRA SLOVA, vedecko-popularizačný časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV a Jazykového odboru Matice slovenskej. Ročník 44, 2010, č. 6 (22. 12. 2010). Matica slovenská – Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine. Hlavný redaktor PaedDr. Matej Považaj, CSc. Výkonná redaktorka PhDr. Sibyla Mislovičová. Grafická úprava Oto Takáč. Technický redaktor Vladimír Radik. Výchádza šesťkrát ročne. Ročné predplatné 5,38 € (162 Sk), jednotlivé čísla 0,90 € (27 Sk). Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma Vydavateľstvo Matice slovenskej, Mudroňova 1, 036 52 Martin, e-mail: periodika@matica.sk, tel. 043/4012839. Evidenčné číslo 3696/09. Podávanie novinových zásielok povolené OZSsRP Banská Bystrica č. 1325/94-PTP z 25. 4. 1994. ISSN 0023-5202

Distributed by Vydavateľstvo Matice slovenskej, Mudroňova 1, 036 52 Martin, Slovakia. Distribution rights are held by KUBON and SAGNER, P.O.B. 34 01 08, D-8000 München, Germany.

© Jazykovedný ústav Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave

© Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine

Vytlačila Tlačiareň BEN&M, Miriam Uličná, Turčianske Teplice 2010

Cena 0,90 € (27 Sk)

Nevšedné životné jubileum profesora Vincenta Blanára

JÁN KAČALA

Profesor PhDr. Vincent B l a n á r , DrSc., v slovenskej jazykovede zaujíma výnimočné postavenie šírkou aj hĺbkou svojho vedeckého záberu, ako aj svojím celoživotným zakladateľským dielom v oblasti slovenskej onomastiky, v ktorej platí ako zakladateľ jej modernej semiologickej a funkčno-štruktúrálnej orientácie. Jeho cesta k vede bola dosť priamočiara, pričom táto priamočiarosť vychodila z úrovne vedeckého poznania jazykovedy v čase jeho štúdia na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, ktoré (t. j. poznanie) mu sprostredkovali jeho vynikajúci učitelia profesori Ján S t a n i s l a v a Ľudovít N o v á k ako slovakisti a slavisti, Josef Miloslav K o ř í n e k ako všeobecný jazykovedec orientovaný štrukturalisticky a František K a l v o d a ako germanista. Druhým prameňom spomínanej priamočiarej cesty k vede boli osobné a osobnostné danosti Vincenta Blanára; z nich treba osobitne vyzdvihnúť zmysel pre systémovosť, presnosť, dôkladnosť a všestrannosť analýzy jazykových javov, správny odhad vyváženej materiálovej a teoretickej zložky vo vedeckej práci a neprestajúcu túžbu odhaľovať nové v jazyku nielen vo vzťahu k jestvujúcej vedeckej paradigme, ale najmä v pomere k danému spoločenstvu, ktorému jazyk slúži na uspokojovanie mnohostranných každodenných potrieb.

Neúprosne životopisné údaje pripomínajú, že Vincent Blanár sa narodil 1. decembra 1920 na južnom Slovensku v obci Hul v okrese Nové Zámky. Gymnaziálne štúdium absolvoval v Nových Zámkoch, po maturite roku

1938 sa zapísal na Filozofickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave, kde študoval slovenský a nemecký jazyk. Štúdium skončil roku 1942 a nastúpil miesto gymnaziálneho profesora v Trnave, no už po roku účinkovania na strednej škole sa vracia na Filozofickú fakultu vtedy už Slovenskej univerzity v Bratislave. Ako asistent pôsobí na nej desať rokov, roku 1953 sa habilituje a stáva sa docentom v odbore slovenského jazyka. Roku 1959 ho z politických príčin zbavili miesta vysokoškolského učiteľa a do roku 1961 bol nútený pracovať v Slovenskom pedagogickom nakladateľstve ako redaktor. Roku 1961 nastúpil do vtedajšieho Ústavu slovenského jazyka Slovenskej akadémie vied ako vedecký pracovník a ako pracovník ústavného oddelenia dejín slovenčiny sa zaoberal predovšetkým všestrannou koncepciou aj materiálou prípravou jedného z najvýznamnejších vedeckých projektov slovenskej jazykovedy – *Historického slovníka slovenského jazyka*. V rokoch 1969 – 1970 bol vedúcim oddelenia dejín slovenčiny a práce na tomto projekte viedol. V Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV pracoval do odchodu do dôchodku roku 1990. Týmto jeho krokom sa však zďaleka neskončila široká vedecká, vedecko-organizačná ani pedagogická činnosť Vincenta Blanára: popri intenzívnej vedeckej práci v rokoch 1992 – 1999 zastával funkciu hlavného redaktora slovenského slavistického časopisu *Slavica Slovaca* (v roku 1999 spolu s Emilom H o r á k o m) a od polovice 90. rokov takmer desať rokov na čiastočný úväzok prednášal slovenskú lexikológiu a dejiny slovenčiny a ako výberové aj iné disciplíny na Katedre slovenského jazyka Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Až na začiatku 90. rokov – presne roku 1991 – mu na základe rehabilitačného konania priznali vedecko-pedagogický titul profesora slovenského jazyka.

Od začiatku vedeckej práce ho zaujala onomastika ako špecifická hraničná vedecká disciplína orientujúca sa na opis a výklad vlastných mien. Tento záujem spojený s novým teoretickým a metodologickým prístupom sa ukazuje už v jeho doktorskej práci s názvom *Osobné mená* a s výrečným podnadpisom *K základom semiologickej onomastiky*. Práca vznikla roku 1945 a zostala nepublikovaná. Už v nej uplatnil spomínaný semiologický a funkčno-štruktúrálny prístup a pridržoval sa ho aj v ďalších svojich prácach, čiastkových aj syntetických. Pre jeho pracovný postup sa stalo charakteristické, že sa opieral o reprezentatívny dokladový materiál, ktorého zbie-

ranie vyžadovalo cieľavedomé úsilie a zároveň hodne námahy, a vychádzal z dokonalého poznania relevantnej jazykovednej literatúry, pričom sama podstata onomastiky si vyžadovala aj náležité rešpektovanie výsledkov získaných inými vednými disciplínami. Takýto prístup je príznačný už pre prvú Blanárovu knižnú prácu s názvom *Príspevok ku štúdiu osobných a pomiestnych mien v Maďarsku*, ktorá vyšla roku 1950 a predznačila autorovu základnú vedeckú orientáciu na oblasť slovenskej, všeobecnej a porovnávacej slovanskej onomastiky.

Špecifickú problematiku živých osobných mien ako novú a neprebádanú tematiku v onomastike rozoberá v dvojzväzkovej monografii *Živé osobné mená na strednom Slovensku*, ktorá vyšla v spoluautorstve s Jánom Matejíčkom v rokoch 1978 a 1983. Predložená koncepcia propriálnej sémantiky a vypracovaná teória modelovania obsahovej stránky živých osobných mien je práve dielom Vincenta Blanára a bola na začiatku celého radu prác venovaných téme živých osobných mien v nasledujúcich rokoch a desaťročiach.

Syntézou dovtedajšej bádateľskej orientácie na oblasť vlastného mena je Blanárova monografia *Teória vlastného mena s podtitulom Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii* z roku 1996. V dvanástich kapitolách práce sa zaoberá základnými všeobecnými aj špecifickými teoretickými aj praktickými (komunikačnými) otázkami vlastných mien: na začiatku vysvetľuje komplexný prístup k vlastnému menu a funkčnú podmienenosť sémantického protikladu apelatívum – proprium a skúma spoločensky podmienenú identifikáciu, prípadne diferenciaciu, opisuje povahu onymických príznakov a charakterizuje generické a diferenčné onymické príznaky; vymedzuje onymický objekt a onymickú nomináciu a všima si vlastné meno ako jednotu všeobecného, jednotlivého a špecifického; osobitnú pozornosť venuje porovnaniu lexikálnej a onymickej sémantiky, ako aj všeobecného mena a vlastného mena a podáva súhrn onymickej sémantiky a onymickej nominácie; napokon podrobne rozoberá výrazovú stránku onymického znaku, predstavuje systém vlastných mien a onymický systém zo spoločensko-komunikačného hľadiska, ako aj paradigmu, predmet a metódy onomastických disciplín. Syntetický ráz Blanárovho diela potvrdzuje aj jeho práca s neobyčajne širokou odbornou (nielen jazykovednou) literatúrou, napísanou vo viacerých jazykoch, a dokladovým materiálom: súpis literatúry

zahŕňa 24 strán textu knihy; autor sa opiera nielen o doklady zo slovenského jazyka a z iných slovanských jazykov, ale aj z viacerých nepríbuzných a priam exotických jazykov.

Blanárova *Teória vlastného mena* prináša do slovenskej, slovanskej, ale aj do všeobecnej onomastiky ucelenú koncepciu tejto vednej disciplíny. Ako ukazuje aj uvedený prehľad tém, autor sa v monografii z viacerých hľadísk komplexne zaoberá základnými otázkami vlastného mena a jeho fungovania v spoločenskej komunikácii, na základe špecificky onomastického vo významovej, ako aj výrazovej rovine vymedzuje postavenie vlastného mena v pomere k apelatívnej slovnej zásobe a v jazykovom systéme vo všeobecnosti. Dôležitým znakom Blanárovej koncepcie je premyslený systém pojmov a termínov ako uzlových bodov predkladaného teoretického aparátu, ktorý svojou ucelenosťou môže slúžiť a aj slúži ako východisko a ako inšpirácia iným bádateľom doma aj v zahraničí.

A práve zahraničný ohlas Blanárových onomastických prác je výrazným znakom, ktorý istým spôsobom zvlučňuje jeho postavenie v slovenskej jazykovede. Nielen veľa jeho štúdií vyšlo v zahraničí v cudzích, najmä svetových jazykoch; Vincent Blanár v zahraničí publikuje aj knižné diela. Jedným z nich je aj preklad spomenutej Teórie vlastného mena do nemčiny; pritom nejde o mechanický preklad, lež o n e m e c k ů v e r z i u, pri ktorej autor upravil viaceré časti textu a najmä vybral početné jazykové doklady so zreteľom na nemeckého čitateľa. Kniha *Theorie des Eigennamens. Status, Organisation und Funktionieren der Eigennamen in der gesellschaftlichen Kommunikation* vyšla v Nemeckej spolkovej republike roku 2001 v rozsahu 207 strán pri príležitosti osemdesiatročného životného jubilea Vincenta Blanára. V úvodnom slove profesor Debus vyzdvihuje nemeckú verziu Teórie vlastného mena ako dielo, ktorým prichádza k slovu jeden z profilových bádateľov v onomastike vo východnej Európe.

Nateraz vyvrcholením onomastickej línie v Blanárovom bádateľskom diele je práca *Vlastné meno vo svetle teoretickej onomastiky*, ktorá vyšla starostlivosťou Matice slovenskej roku 2009 paralelne v slovenčine aj v anglickom preklade. Autor v nej predkladá zovšeobecnené výsledky svojich celoživotných materiálových výskumov a bezprostredne na tieto výsledky nadväzujúce teoreticko-metodologické poznatky ako isté zhrnutie a zovšeobecnenie svojho dlhodobého tvorivého úsilia v oblasti teórie onomasti-

ky. Zverejnené poznatky v mnohom značia objavnú, presnú a premyslenú formuláciu autorových bádateľských výsledkov dosiahnutých za vyše šesť desaťročí cieľavedomej a sústredenej tvorivej práce na poli onomastiky. Aj najnovšia Blanárova monografia presvedčivo ukazuje, že popri neprestajnom vedeckom záujme o „oficiálne“ vlastné mená prejavuje trvalý záujem práve o opis a výklad živých osobných mien najmä na strednom Slovensku, ktorý pre ďalší onomastický výskum na Slovensku otvoril spomínanou monografiou *Živé osobné mená na strednom Slovensku* (v spoluautorstve s Jánom Matejčíkom).

Pre celkový prístup Vincenta Blanára k vedeckému skúmaniu onomastických javov je príznačné teoreticko-metodologické východisko zhrnuté v týchto slovách: *Onymický systém a jeho fungovanie v reči, v texte sú dve stránky jednej mince, ktoré sú vzájomne späté. Všeobecne onymické existuje len cez konkrétnu realizáciu v komunikácii. Každý onymický znak sa začleňuje prostredníctvom svojho obsahu a formy do mikroštruktúrnych (synonymných, homonymných, slovtvorných a i.) vzťahov, ktoré tvoria jednu z charakteristických črt danej onymie* (s. 43). Slová o tom, že systém a jeho fungovanie v reči sú dve strany jednej mince, sú takmer priamou výzvou tým, čo najmä v ostatných desaťročiach jednostranne podliehajú módnym (iba) pragmatickým trendom a priamo či nepriamo zaznávajú systémový prístup v súčasnej jazykovede.

Inú výraznú bádateľskú oblasť Vincenta Blanára tvorí problematika všeobecnej, najmä však lexikálnej sémantiky a slovenskej, slovanskej a všeobecnej i porovnávacej lexikológie a lexikografie. V rámci nej sa autor vedecky vyrovnáva s podstatnými otázkami jazykového významu, špeciálne lexikálneho: skúma vzťah mimojazykovej skutočnosti, jej odrazu vo vedomí a jazykového významu, osobitne vzťah označovanej skutočnosti a lexikálneho významu v jazykovozemepisnom aspekte, ďalej významotvorné činitele, štruktúru lexikálneho významu, dištinkatívne príznaky, zmeny lexikálneho významu, významovú štruktúru čiastkového lexikálno-sémantického systému v súčasnosti aj v dejinnej retrospektíve, vzťah lexikológie a lexikografie najmä so zreteľom na spôsoby opisu a výkladu významu slova v historickom slovníku a ďalšie otázky. Syntetickým prácam s touto tematikou zvyčajne predchádzali podrobné štúdie publikované v domácich aj zahraničných časopisoch a zborníkoch.

Súhrnné knižné práce s touto tematikou sú najmä štyri: 1. *Zo slovenskej historickej lexikológie* z roku 1961; v nej sa sústreďuje na jazykový a osobitne sémantický rozbor jazykovej stránky historických dokumentov, v danom prípade počtových kníh zemianskeho banského úradu v Boci z rokov 1588 – 1602. Z teoretického a metodologického hľadiska je táto práca dôležitá tým, že v nej autor rozpracúva vlastnú teóriu sémantického poľa. 2. Zásadný teoretický význam má monografia *Lexikálno-sémantická rekonštrukcia* z roku 1984 najmä tým, že autor v nej rozoberá kardinálne ontologické a gnozeologické otázky lexikálnej sémantiky, a to v synchronnom, diachronnom aj porovnávacom pohľade. Ako principiálny a stály rozmer Blanárovho prístupu k analýze lexikálneho významu tu vystupuje č i a s t k o v ý lexikálno-sémantický s y s t é m: ukazuje sa to zo všetkých troch základných kapitol práce, pričom v 1. a 2. kapitole sa rozoberá skôr teoretická a metodologická problematika čiastkového lexikálno-sémantického systému, kým v 3. kapitole sa podáva „sémantická analýza otvoreného súboru lexikálnych jednotiek“ (s. 117 n.). Predstavená metóda sémantického poľa sa ukazuje ako veľmi plodná, hoci v autorovom podaní aj veľmi náročná na presnú sémantickú analýzu bohatého a diferencovaného dokladového materiálu. Čiastkové lexikálno-sémantické systémy tak poznávame nielen zvnútra ako bohato štruktúrované celky, ale aj zvonka ako pevné súčasti celostného lexikálneho systému. 3. Práca *Porovnávanie lexiky slovanských jazykov z diachronného hľadiska* z roku 1993 predstavuje autora aj ako dôverného znalca problematiky porovnávacej slovanskej lexikológie. V 1. časti sa venuje všeobecným otázkam organizácie a vývinu slovnej zásoby, v 2. časti rozoberá princípy porovnávania slovnej zásoby, a to osobitne zo synchronického a z diachronického hľadiska a napokon predkladá p o r o v n á v a c i u a n a l ý z u čiastkových lexikálno-sémantických systémov. Vincent Blanár aj tu uplatňuje metódu rozboru čiastkových lexikálno-sémantických systémov, lebo je presvedčený, že „cesta k postihnutiu makrosystému vedie cez čiastkové lexikálno-sémantické systémy“ (c. d., s. 7). 4. Napokon Blanárova práca *Jazyky v kontaktoch* z roku 2007 prináša súbor 16 vedeckých štúdií s tematikou jazykových kontaktov, ktorej sa autor venoval po celý vedecký život. V úvodnej stati sa rozoberajú slovensko-maďarské kontaktové javy, výrazný je blok štúdií venovaných atraktívnej téme slovensko-bulharských, česko-bulharských, prípadne aj zložitejších česko-turecko-bulharských ale-

bo slovensko-bulharsko-ukrajinských jazykových vzťahov. Nasledujú štúdie o jazykových kontaktoch medzi blízkopríbuznými jazykmi, medzi ktorými dominujú práce s témou slovensko-českých jazykových vzťahov najmä v starších obdobiach vývinu spisovnej slovenčiny. Záver tvoria zovšeobecňujúce state o slovesách *liat'* a *sypat'* v slovanských jazykoch, o metodologických otázkach porovnávania slovnej zásoby v príbuzných aj nepríbuzných jazykoch a o zdomáčňovaní prevzatých slov v grafickom znázornení. Niektoré zo štúdií sú uverejnené v cudzom jazyku. Výber lexikologických a onomastických štúdií Vincenta Blanára vyšiel aj v nemčine pod názvom *Selecta linguistica et onomastica* a pripravilo ho slavistické pracovisko v Lipsku v spolupráci s Jazykovedným ústavom Ľudovíta Štúra SAV pri príležitosti jeho osemdesiatročného životného jubilea.

Za dôležitý rozmer lexikologickej a onomastickej orientácie Vincenta Blanára treba pokladať to, že jeho teoretická aj materiálová práca mala vyústenie v jeho priamej lexikografickej (konceptnej, konceptnej i redakčnej) činnosti: ako člen autorského aj užšieho redakčného kolektívu *Historického slovníka slovenského jazyka* mal bezprostredný dosah na základnú orientáciu, celkovú koncepciu aj konkrétne znenie veľkého počtu hesiel v tomto slovníku. Lexikologické poznatky a skúsenosti a vysoká teoreticko-metodologická vyzretosť Vincenta Blanára veľmi výrazne aj veľmi kladne ovplyvnili celkovú vedeckú úroveň tohto závažného diela celej slovenskej jazykovedy.

Zacielenie Vincenta Blanára na dejiny slovenského jazyka má zreteľný prejav aj v takých výskumných oblastiach, ako sú dejiny spisovnej slovenčiny a osobitne úloha kodifikácií v dejinách spisovnej slovenčiny a dejiny slovenskej jazykovedy. Ukazuje to pozornosť, ktorú v samostatných štúdiách venoval Jurajovi Ribajovi, Pavlovi Jozefovi Šafárikovi, Konstantinovi Jirečkovi, ale najmä Antonovi Bernolákovi a Ľudovítovi Štúrovi. Aj jeho zásluhou v polovici 50. rokov 20. storočia v slovenskej jazykovede nastal zásadný obrat vo vedeckom záujme o jazykovedné dielo kodifikátora súčasnej spisovnej slovenčiny Ľudovíta Štúra. Ukazuje to aj osobitné dvojčíslo časopisu *Slovenská reč* v roku 1956: v ňom popredné miesto zaujíma zásadná Blanárova štúdia *Ľudovít Štúr ako jazykovedec*. Po nej nasledovali viaceré ďalšie súhrnné aj čiastkové práce až po široko koncipovanú stať s názvom *Jazykovedné dielo Ľudovíta Štúra v slovanskom*

kontexte, ktorú Vincent Blanár zároveň predniesol v roku 1993 ako referát na plenárnom zasadnutí XI. medzinárodného kongresu slavistov, konaného po prvý raz v dejinách v hlavnom meste Slovenskej republiky Bratislave.

Vincent Blanár neprestajnú vedeckú pozornosť venuje aj prvému kodifikátorovi národného slovenského spisovného jazyka Antonovi Bernolákovi. Súhrnný a zovšeobecňujúci pohľad na jeho dielo podáva v zásadnej štúdií s názvom *Ideovo-filozofické a metodologické základy jazykovedného diela Antona Bernoláka* (uverejnenej v časopise *Slavica Slovaca*, ročník 2000, s. 5 – 25). V tejto práci, rovnako ako v knižnej práci, ktorá nesie názov *Nový pohľad do autorskej dielne Antona Bernoláka* (vyšla zásluhou Matice slovenskej roku 2006), autor reaguje na poznatky, ktoré na začiatku 90. rokov 20. storočia publikoval nemecký slavista Helmut Keipert. Ten ukázal, že v rámci tereziánskej školskej reformy v rakúskej monarchii mala významnú úlohu príručka *Verbesserte Anleitung zur deutschen Sprachlehre* z roku 1779 a jej latinské spracovanie, ktoré roku 1786 uverejnil F. A. Schögl pod názvom *Grammatica Germanica*. V mnohonárodnostnej monarchii tieto príručky platili ako vzorové aj pri vypracúvaní učebníc ostatných národných jazykov. H. Keipert ukazuje, že medzi tereziánske učebnice patrili aj Bernolákovy spisy *Ortografia* z roku 1787 a *Slovenská gramatika* z roku 1790 a že Bernoláková gramatika vychádza práve z uvedenej Schögelovej latinskej verzie Nemeckej gramatiky. S opretím o Keipertove zistenia Vincent Blanár na základe podrobného filologického rozboru zisťuje, v ktorých častiach Bernolákov text nadväzuje na latinsky písanú Nemeckú gramatiku, v ktorých častiach vychádza skôr z domácej jazykovednej tradície, prípadne z ďalších prameňov a napokon, ktoré časti sú pôvodným Bernolákovým prínosom.

Vincent Blanár svoju analýzu uzatvára v tom zmysle, že výsledkom Bernolákovho postupu je zložitý text, v ktorom badať stopy cudzích prameňov, ale aj výrazný vklad autora, ktorý poznatky z viacerých prameňov zjednotil do uceleného tvaru a svoje postupy podriadil hlavnému cieľu – skoncipovaniu kodifikačných spisov o slovenskom spisovnom jazyku. Tým sa Antonovi Bernolákovi a jeho skupine podarilo v slavistike dosiahnuť prelom v tom, že slovenčina sa zaradila medzi ostatné slovanské jazyky (napríklad v klasifikácii Josefa Dobrovského, zakladateľa slavistiky). Výsledky Blanárovej podrobnej filologickej analýzy uvedených Bernolákových ko-

difikračných spisov sa pohotovo preberajú do novších súhrnných prác venovaných dejinám spisovnej slovenčiny, ako to ukazuje napríklad *Prehľad dejín spisovnej slovenčiny* od dvojice autorov Ján Kačala – Rudolf Krajčovič z roku 2006.

Vo svojej práci Vincent Blanár venuje veľkú pozornosť aj rozsahom najväčšiemu Bernolákovmu dielu – *Slováru*, ktorý tlačou vyšiel až po autorovej smrti v rokoch 1825 – 1827 starostlivosťou ostrihomského kanonika Juraja Palloviča. Na vybratej vzorke hesiel z dosiaľ u nás neprekonaného Bernolákovho slovníkového diela jemnou semaziologickou analýzou a porovnávaním Bernolákovho spracovania hesiel s novšími lexikografickými dielami o slovenčine podáva svedectvo o Bernolákovskej filologickej akribii, o šírke rozhladu aj neobyčajnej pracovitosti. Podľa autora sa Anton Bernolák prejavuje ako lexikograf, ktorý vcelku dobre vystihol aj zložitejšiu významovú stavbu skúmaných pomenovaní.

Vincent Blanár podrobne preskúmal aj iné obdobie v dejinách spisovnej slovenčiny – martinské a matičné obdobie. Svoje bádateľské výsledky z tejto oblasti využil v publikácii *Dejiny spisovnej slovenčiny II* z roku 1974, skoncipovanej spolu s Eugenom Jónom a Jozefom Ružičkom ako pokračovanie I. zväzku, ktorého autorom je Eugen Pauliny. Svoj živý záujem o otázky normy, kodifikácie, jazykovej kultúry a jazykovej výchovy Vincent Blanár prejavoval početnými štúdiami a článkami s touto problematikou, ako aj aktívnou účasťou na vedeckých podujatiach venovaných tejto téme. Spomínaný záujem sa realizoval aj v tom, že autor zaujímal zainteresovaný postoj k základným v súčasnosti platným kodifikačným dielam, ako je *Krátky slovník slovenského jazyka* a *Pravidlá slovenského pravopisu* písaním recenzií o nich a podobne.

Náš obraz o jubilatovej práci by nebol úplný a presný, keby sme v našej stati obišli Blanárovo štúdie z oblasti gramatickej stavby súčasného slovenského jazyka, ktoré uverejňoval najmä v začiatočnom období svojej vedeckej činnosti a súviseli aj s jeho pôsobením ako vysokoškolského učiteľa. Venoval sa témam z morfológie (napríklad štúdia o kategórii množného čísla) a zo syntaxe; práve z tejto oblasti napríklad jeho štúdie o bezpríznačkovom a príznačkovom spôsobe pripájania v stavbe vety alebo o vetnom pričlenení spracúvali obchádzanú tematiku a v neskorších rokoch sa ako tematicky aj teoreticky objavné často v jazykovednej literatúre citovali.

Blanárov široký pracovný profil dopĺňa aj *Bibliografia jazykovedy na Slovensku v rokoch 1939 – 1947*, uverejnená roku 1950, ktorá stojí na začiatku systematickej bibliografickej práce v oblasti jazykovedy na Slovensku.

Jazykovedné dielo Vincenta Blanára je príkladné svojou tematickou šírkou, bádateľskou hĺbkou aj metodologickou uvedomenosťou. Vincent Blanár je dôsledným stúpencom semiologickej a funkčno-štruktúrálnej orientácie jazykovedy. Najmä v onomastickom bádani ukazuje potrebnosť a užitočnosť multidisciplinárneho prístupu k onymickým javom. Jeho jazykovedné dielo je vzácné vyvážené vo svojej teoretickej a materiálovej zložke: Vincent Blanár napriek dosiahnutým vysokým teoretickým horizontom vie v jazykovednom diele odvážiť vysokú hodnotu jazykových dokladov a práve o ich dôverné všestranné poznanie opiera svoje teoretické a metodologické výdobytky. Bolo by na ďalší prospech slovenskej jazykovedy aj vedy vo všeobecnosti, keby jubilant Vincent Blanár napriek dosiahnutému úctyhodnému počtu rokov mohol plnohodnotne – najmä svojimi syntetizujúcimi prácami – pôsobiť v slovenskej jazykovede inšpirujúco aj ďalej a prinášať nové plody obohacujúce náš spoločný strom vedeckého poznania.

Tvorba názvoslovia vtákov s dôrazom na motivačné zákonitosti slovenského jazyka

KATARÍNA PEKARÍKOVÁ – MAREK DUDA

Cieľom príspevku je prostredníctvom analýzy špecifikovaných typov motivácie (Furdík, 2008, s. 33) poukázať na skutočnosť, že v súčasnosti používaný systém 330 slovenských názvov vtákov vyskytujúcich sa na našom území plní v širšom verejnom i odbornom diskurze nielen funkciu konsenzu, dohody. Jednotlivé názvy vtákov vytvárajú s označovaným javom aj priamu kauzálnu súvislosť (fónická motivácia) alebo nepriamy vzťah, ktorý je podmienený vzťahom lexikálnej jednotky k systémovo súvzťažným slovám daného jazyka a ktorý odráža sémantické črty danej lexikálnej jednotky.

História názvoslovia

Východiskom zoologického binomického názvoslovia (zloženého z dvojslovných pomenovaní, t. j. rodového + druhového mena) je 10. vydanie *Systema Naturae* od Švéda Karla Linného. V tomto diele z roku 1758 sú uverejnené latinské názvy všetkých dovtedy známych živočíchov.

Prvé súborné dielo o slovenskom názvosloví vtákov publikoval Oskár Ferianc (1958). Používalo sa dlhé roky a niektorí ornitológovia s ním pracujú až dodnes. V súčasnosti už prevláda v mnohom výstižnejšie názvoslovie, ktoré po viacročnej práci schválila Názvoslovná komisia Slovenskej zoologickej spoločnosti pri SAV 14. 1. 1988 (Matoušek, 1990 a, b). Oproti Feriancovmu názvosloviu sa urobili predovšetkým 3 hlavné zmeny:

1. V čo najväčšej možnej miere sa odstránilo druhové pomenovanie *obyčajný*, ktoré sa nahradilo výstižnejšími pomenovaniami morfológických charakteristík daných druhov vtákov (napr. *brehár obyčajný* → *brehár čiernochvostý*, *brehuľa obyčajná* → *brehuľa hnedá*, *dážďovník obyčajný* → *dážďovník tmavý*, *dudok obyčajný* → *dudok chochlatý*, *glezg obyčajný* → *glezg hrubozobý*, *pobrežník obyčajný* → *pobrežník čiernozobý*, *strnádka obyčajná* → *strnádka žltá*) alebo menami vyjadrujúcimi charakteristický biotop daných druhov (napr. *bučiacik obyčajný* → *bučiacik močiarny*, *kajka obyčajná* → *kajka morská*, *hlaholka obyčajná* → *hlaholka severská*, *lelek obyčajný* → *lelek lesný*, *rybár obyčajný* → *rybár riečny*), prípadne menami vyjadrujúcimi charakteristické zvukové prejavy (*kuvik obyčajný* → *kuvik plačlivý*, *sojka obyčajná* → *sojka škriekavá*). Odstránením druhového pomenovania *obyčajný* sa pri niektorých druhoch odstránil aj zavádzajúci dojem, že daný druh je bežný.

2. Druhou zmenou v názvosloví podľa B. Matouška (1990 a, b) bolo nahradenie druhových mien motivovaných veľkosťou (*veľký*, *prostredný*, *malý*), ktoré sa vo väčšine prípadov nahradili pomenovaním podľa sfarbenia (napr. *bernikla veľká* → *bernikla bielobradá*, *muchárik malý* → *muchárik červenohrdlý*, *potápač malý* → *potápač biely* či *sýkorka veľká* → *sýkorka bielolíca*).

3. Poslednou zmenou bolo zrušenie zásady presadzovanej O. Feriancom, aby každé rodové meno v latinčine malo svoje označenie aj v slovenčine. To vyvolávalo neprehľadnosť, napr. Matouškovo rodové meno *volavka* malo vo Feriancovom názvosloví až štyri ekvivalenty (*volavka*, *beluša*, *hltavka*, *čaplička*).

Autori obidvoch spomínaných slovenských názvosloví vtákov boli pri ich tvorbe motivovaní jednak doslovnými prekladmi niektorých latinských druhových mien vtákov, ktoré väčšinou opisujú vonkajší vzhľad alebo typické miesto výskytu daného druhu vtáka (napr. *Ciconia nigra* – *bocian čierny*, *Motacilla alba* – *trasochvost biely*, *Anser albifrons* – *hus bieločelá*, *Dendrocopos major* – *d'atel' veľký*, *Anthus pratensis* – *ľabtuška lúčna*, *Passer domesticus* – *vrabec domový*).

Pri tvorení názvoslovia podľa O. Ferianca (1958) a B. Matouška (1990 a, b) nebolo možné latinské rodové názvy doslovne prekladať, ale bolo treba uplatňovať domáce názvy existujúce v slovenčine už dávno (ide napr. o názvy známe z frazeológie, z fondu slovenskej ľudovej slovesnosti: *sedieť ako dudok*; *spať ako dudok*; *vrana vrane oko nevykole*; *vrana k vrane sadá*; *kto príde medzi vrany, musí kvákať ako ony*; *vrhli sa naňho ako supy*; *o tom už vrabce (na streche) čvirikajú*; *lepší vrabec v hrsti ako zajac v chrasti*, *ako holub na streche*; *sokolí zrak*; *spievať ako slávik*; *orlí nos*; *orlí zrak*; *kukučie mláďa*; *krkavčia matka*) a vychádzať z vonkajších znakov vtáka i z motivačných zákonitostí národného jazyka. Z tohto hľadiska sledujeme v slovenskom názvosloví vtákov niekoľko špecifikovaných typov motivácií: fónická (imitatívna), sémantická (transpozíčná), morfológická, slovtvorná a syntaktická motivácia (Furdík, 2008, s. 33).

Motivácia pri tvorbe názvoslovia

Pri všetkých jednotkách ornitologického názvoslovia je prítomná syntaktická motivácia (Furdík, 2008, s. 50 – 52), ktorá súvisí s biologickým termínom *binomická nomenklatúra*. To znamená, že názvy slovenských vtákov sú substantívne združené (dvojslovné) pomenovania, ktoré sú obligátne zložené z rodového mena vyjadreného podstatným menom (*sup*, *škovran*, *vodár*, *volavka* a pod.) a druhového mena vyjadreného prevažne adjektívnym postponovaným prívlastkom (*sup biely*, *škovran bielokridly*, *vodnár obyčajný*, *volavka biela*, *žeriav popolavý*, *žltouchvost hôrny*, *trsteniarik bahenný* a i.), výnimočne substantívnym zhodným prívlastkom (*holub hrivnák*, *holub plúžik*, *jastrab krahulec*, *kačica hvizdárka*, *slávik červienka*, *slávik modrák*, *strakoš kolesár*, *tetrov hlucháň*, *tetrov hol'niak*). Rodové meno nie je schopné obsiahnuť bohatšiu škálu sémantických príznakov podobných druhov vtákov. Preto všeobecné mená vtákov prekračujú rozsah jedného plnovýznamového

slova a nadobúdajú formu dvojčlennej syntagmy, hoci označujú jeden ucele-
ný (nediferencovaný) jav mimojazykovej skutočnosti (skupinu druhov vtá-
kov so spoločnými rodovými vlastnosťami). Okrem syntaktickej motivácie
tu môžeme sledovať aj iné typy motivácií.

Najuniverzálnejším motivačným typom, ktorý sa, prirodzene, uplatňuje
aj pri pomenovaniach vtákov, je slovotvorná motivácia. V rámci názvoslo-
via vtákov plní systematizačnú funkciu založenú na vzťahu medzi východis-
kovým slovom a sekundárnym motivátom. Jednotlivé pomenovania sú takto
utvorené pomocou niektorých derivačných a kompozičných slovotvorných
postupov (Furdík, 2004, s. 64).

Z derivačných slovotvorných postupov sa pri utváraní derivátov rodo-
vých mien uplatňuje sufixácia: *bučiak nočný* → *bučiačik bahenný*, *choch-
láč severský* → *chochlačka bielooká*, *kalužiak červenonohý* → *kalužiačik
malý*, *kamenár strakatý* → *kamenárka strakatá*, *kuvik kapcavý* → *kuvičok
vrabčí*, *močiarnica lúčna* → *močiarnička tichá*, *muchar sivý* → *mucharík
bielokrký*, *myšiak hôrny* → *myšiarka močiarna*, *straka čiernozobá* → *stra-
koš červenohlavý*, *včelár lesný* → *včelárík zlatý*, *výr skalný* → *výrik les-
ný*, *žeriav popolavý* → *žeriavec stepný*. Najčastejšie ide o jeden motivát,
ale stretávame sa aj s dlhšími slovotvornými radmi: *brehár čiernochvostý*
– *brehárík ploskozobý* – *brehuľa obyčajná*, *snehárka vrchovská* – *snehuľa
kapcavá* – *snehuľka severská*, *skalník žltohrdlý* – *skaliar modrý* – *skaliarik
okrový*, *škovran bielokrídly* – *škovránik stromový* – *škovránka krátkoprstá*
– *škovránok bielokrídly*.

Niektoré druhové mená sú desubstantívne adjektíva derivované z rodo-
vých mien transflexiou (morfologickou motiváciou): *vrabec* → *kuvik vrab-
čí*, *jastrab* → *orol jastrabovitý*, *slávik* → *penica slávikovitá*, *bocian* → *šišila
bocianovitá*. Pri iných druhových menách nastáva iba sufixácia: *lastovička*
→ *sokol lastovičiar*, *sokol myšiar* → *myšiarka močiarna*.

Kompozičné slovotvorné postupy sa zriedkavo uplatňujú pri utváraní
rodových mien (*červený krčok* → *červenokrčka pestrá*, *sedem hláskov* →
sedemhlások bledý, *trasie chvostom* → *trasochvost biely*, *žltý chvost* →
žltochvost domový). Veľmi vysokú frekvenciu však majú kompozitá ozna-
čujúce druh vtáka: *bernikla bielolica* (*bielobradá*, *červenokrká*), *brehár
čiernochvostý*, *čorík bielokrídly*, *ďubník trojprstý*, *glezg hrubozobý*, *hus
bieločelá* (*krátkozobá*), *hvizdák pásovohlavý* (*tenkozobý*), *chochlačka bie-*

looká, kačica ostrochvostá (úzkozobá), kôrovník dlhoprstý (krátkoprstý), králik ohnivohlavý (zlatohlavý), ľabtuška červenohrdlá (dlhoprstá), labuť hrbozobá, mlynárka dlhochvostá, muchárik bielokrký (červenohrdlý, čiernohlavý), orol hrubozobý, penica čiernohlavá (hnedokridla), pomorník dlhochvostý (širokochvostý), potápka červenokrká (čiernokrká), potápnica bielohlavá, rybárka krátkozobá, sokol bielopazúravý (červenonohý), stepiar ostrochvostý, strakoš červenohlavý (červenochrbtý), sup bielohlavý (tmavohnedý), šabliarka modronohá, škovran bielokridly, škovránok bielokridly (krátkoprstý), víchrovník čiernozobý.

V ornitologickom názvosloví sa objavujú iba zložené substantíva (rodové mená) a adjektíva (druhovú mená), ktoré sú motivované výlučne dvoma slovami označujúcimi charakteristické znaky vtáka, a to najmä anatomické osobitosti a zafarbenie. Aj názvy vtákov, ktoré nevznikli pomocou kompozičných slovtvorných postupov, majú takéto významový pôvod:

1. v anatomických osobitostiach, napr. *cíbik chochlátý, chochlačka vrkočatá, drop fúzaty, chriaštel bodkovaný, chriaštel najmenší, škovránok ušatý, kazarka štíhla, volavka vlasatá;*

2. v zafarbení, napr. *brehár hrdzavý, brodnik sivý, d'ateľ hnedkavý, drozd červenkastý, haja červená, volavka purpurová;*

3. v typickom biotope výskytu, napr. *brhlík lesný, belaňa tundrová, krahul'a hôrna, lebkáň stepný, lastovička domová, pinka severská, rybár bahenný;*

4. v charakteristickom zvukovom prejave, napr. *kolibkárík sykavý, kuvik plačlivý, trsteniarik škiekavý, trsteniarik spevavý, sojka škiekavá), príp. v jeho imitácii, napr. kolibkárík čipčavý;*

5. v type potravy, napr. *myšiak a myšiarka (živia sa prevažne hlodavcami), rybár (živí sa rybami), včelár a včelárík (živia sa včelami);*

6. v iných špecifických spôsoboch správania, napr. *plamienka driemavá, pobrežník bojovný, pomorník príživný, vrana túlavá.*

Menej zastúpeným typom motivácie je v názvosloví vtákov sémantická motivácia (Furdík, 2008, s. 44 – 45), pri ktorej nastáva zmena lexikálneho významu, hoci forma pôvodnej jednotky sa nemení. Je to sémantický spôsob tvorenia slov, ktorý sa označuje ako analogická nominácia (Horecký a kol., 1989, s. 24 – 25). Ide o rodové mená vtákov, ktoré vznikli na základe

metaforického princípu similarity (podobnosti) s už existujúcou lexikálnou jednotkou pochádzajúcou z bežnej slovnej zásoby. Najčastejšie sa prenášajú charakteristické vlastnosti ľudí (príp. iných živých bytostí) na vtáky vyznačujúce sa podobným znakom:

rybár (bahenný): 1. kto chytá ryby zo zábavy alebo z povolania (KSSJ); 2. žije sa rybami (ornitologická charakteristika);

potápač (biely): 1. kto sa potápa (na prácu pod vodou, ako športovec); 2. vták, ktorý sa často potápa;

včelár (lesný): 1. odborník vo včelárstve; 2. vták, ktorý sa živí včelami;

červenák (karmínový): 1. expr. ryšavý človek; 2. vták, ktorý má červené sfarbenie;

snehuľka (severská): 1. rozprávková bytosť vyznačujúca sa krásou a dobrotou; 2. vták, ktorý má biele sfarbenie.

Inokedy sa princíp prenášania podobných znakov uplatňuje medzi vtákmi a inými zvieratami, neživými predmetmi, javmi:

sliepočka (vodná): 1. zdobnenina väčšieho vtáka chovaného ako hydina na produkciu vajec a mäsa; jeho dospelá samica; 2. kurovitý vták;

oriešok (hnedý): 1. suchý plod s drevnatým oplodím; 2. vták, ktorý má vzhľad podobný oriešku;

žeriav (popolavý): 1. stroj na dvíhanie a prenášanie ťažkých bremien; 2. veľký vták podobný bocianovi: má dlhé nohy a krk.

V ornitologickom názvosloví sa objavujú aj také rodové mená vtákov, ktoré sa v expresívnej časti slovnej zásoby používajú namiesto označenia vlastností ľudí: *krkavec* (1. vták príbuzný vrane živiaci sa obyčajne zdochlinami; 2. v prenesenom význame človek ťažiaci z nešťastia iných), *pipiška* (1. malý vták s chochlíkom, 2. pren. dievča, mladá, drobná, živá žena), *kuvik* (1. nočný vták príbuzný sove [podľa povery veštiaci smrť], 2. expr. kto predpovedá nešťastie, pesimista), *prepelica* (1. kurovitý poľný vták, 2. expr. mladá vrtká žena alebo dievča), *sup* (1. cudzokrajný dravý vták s veľkým zobákom živiaci sa zdochlinami, 2. pejor. hrubý, bezohľadný človek).

Hoci mnohé z vtákov sú spevavce a možno ich imitovať vhodnou kombináciou hlások so špecifickými zvukovými vlastnosťami, fónická motivácia (Furdík, 2008, s. 42) sa v názvosloví slovenských vtákov uplatnila v najmenšej miere. Stretávame sa len s dvoma názvami, ktoré sú bezprostredne motivované zvukovým prejavom ich nositeľov: *kukučka jarabá (obyčajná)*,

kolibkárik čipčavý. V rodovom mene *kukučka* a druhovom názve *čipčavý* sa zároveň uplatňuje transflexia z pôvodného zvukomalebného citoslovca.

Pri tvorbe jednotlivých názvov vtákov sa často uplatňuje súčasne niekoľko typov motivácií, a to predovšetkým syntaktická a slovotvorná motivácia.

Záver

Ukazuje sa, že O. Ferienc, ako aj B. Matoušek boli pri tvorení slovenského názvoslovía motivovaní rozličným výberom znakov daného druhu vtáka. Zistili sme, že základným prvkom, ktorý sa pri tejto tvorbe uplatňuje, je opis rôznych charakteristických znakov, najmä anatomických a morfológických osobitostí, zafarbenia, typického biotopu výskytu, zvukového prejavu, typu potravy alebo spôsobu správania vtákov. Náhodnosť sa prejavuje v spôsobe tvorenia názvov na základe motivačných typov, z ktorých dominantné miesto má syntaktický a následne slovotvorný typ motivácie, menej jednotiek názvoslovía vtákov je utvorených na základe sémantickej motivácie a minimálne zastúpenie v tomto systéme má fónická motivácia.

LITERATÚRA

FERIENC, Oskár: Slovenské názvoslovie vtákov. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1958. 329 s.

FURDÍK, Juraj: Teória motivácie v lexikálnej zásobe. Ed. M. Ološtiak. Košice: Vydavateľstvo LG 2008. 95 s.

FURDÍK, Juraj: Slovenská slovotvorba. Ed. M. Ološtiak. Prešov: Náuka 2004. 200 s.

HORECKÝ, Ján – BUZÁSSYOVÁ, Klára – BOSÁK, Ján a kol.: Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny. Bratislava: Veda 1989. 429 s.

Krátky slovník slovenského jazyka. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. 4. vyd. Bratislava: Veda 2003. 985 s.

MATOUŠEK, Branislav: Slovenské menoslovie vtákov (Aves) fauny ČSFR. In: Kultúra slova, 1990, roč. 24, č. 5, s. 149 – 170. [1990 a]

MATOUŠEK, Branislav: Slovenské menoslovie vtákov (Aves) fauny ČSFR. In: Kultúra slova, 1990, roč. 24, č. 10, s. 342 – 363. [1990 b]

Z HISTORICKEJ LEXIKY

Z lexiky stredovekej slovenčiny s výkladmi názvov obcí a miest (24)

RUDOLF KRAJČOVIČ

korda, f., hist. apel. povraz (v sloven. dnes *korda* povraz na opásanie mníšskeho habitu, v náreč. *korda* povrázok, uzda, stčes. *korda* šnúra na prepásanie mužského odevu, MSČS, čes. *kord* povraz, uzda, poľ. *korda* šnúra, srb., chorv. *korda* povraz atď.); vykladá sa z tal. *corda* povraz, Mch.); p. hes. *kordík*.

kordík, m. výrobca pevných povrazov (od apel. *korda* príp. činnosti *-ik* ako v slovách *baník*, *hutník*, *robotník*); p. hes. *korda*. – *Kordíky* 1808, dnes *Kordíky*, obv. Banská Bystrica; názov od apel. *kordík* v tvare pl. *Kordíky*, to od pl. *kordíci* výrobcovia pevných povrazov potrebných pri baníckych a hutníckych prácach, prípadne popruhov potrebných na väčšie vaky na nosenie hornín z baní na chrbte; obec vznikla v 16. stor. ako osada Banskej komory pre huty v Tajove (VSO II.), to potvrdzuje výklad názvu; názov sa ustálil v tvare topon. pl. *Kordíky*.

korytár, m. výrobca korýt z kmeňa dlabaním alebo tesnením hrubších dosák, p. hes. *koryto*, *korytné*. – *Korytárky*, obv. Detva; názov bez hist. dokladov; apel. *korytár* je však doložené v 16. stor. v zázname priezviska *Koritár Juro*, HSSJ I. 109; názov od apel. *korytár* zdrob. príp. *-ka* zrejme podľa založenej osady menších rozmerov; názov v tvare pl. *Korytárky* iste motivovalo pribúdanie príbytkov vzdialených od seba okolo jadra pôvodnej obce.

korytný, *-á*, *-é*, adj. to, čo má vzťah ku korytu, k jeho tvaru, k jeho vlastnostiam a pod.; p. hes. *koryto*, *korytár*. – *Korythna* 1392, *Koritno* 1773, *Korytno* 1808, dnes. *Korytninaske kopanice*, časť obce Podolie, obv. Nové Mesto nad Váhom; pôv. *Korytná*; názov vo forme prívlastku v tvare adj.

fem. *Korytná* (osada, ves) motivovala v chotári jednoduchá sústava utvorená menšou vodnou nádržou spojenou so žľabmi v podobe korýt, ktorými sa do nádrže privádzala voda z blízkeho Dudváhu hlavne na zavlažovanie záhrad a vinogradov v blízkom okolí; oporou výkladu je názov susediacej obce *Očkov* (*Ochko* 1331), od zdrob. apel. *očko*, to od slova *oko* v prenes. význame „väčšia otvorená plytká studnička podobná oku slúžiaca na zavlažovanie vinogradov a záhrad“; obyvatelia obce okrem poľnohospodárstva sa tradične venovali vinohradníctvu (VSO II.); oporou výkladu je aj v sloven. známe spojenie *morské oko*, ktoré okrem významu „horské jazero“ v sloven. náreč. má aj význam „studnička v blízkosti prameňa“, SSN II., 591; z miestnych názvov reálnosť výkladu zvyšuje názov kúpeľov s minerálnymi prameňmi *Korytnica*, dnes *Korytnica-kúpele*, časť obce Liptovská Osada, obv. Ružomberok.

Názov možno vyložiť aj od apel. *koryto* v prenes. význame „úbočiami uzavreté údolie podobné veľkému korytu“ (k významu p. SSN I., 833); v hesle sa dáva prednosť výkladu od sústavy žľabov v okolí obce, ktorými sa privádzala voda do vodnej nádrže na zavlažovanie záhrad a vinogradov, a to so zreteľom na to, že obec *Korytné* vznikla na rovine v blízkosti Dudváhu a že jej obyvatelia sa okrem poľnohospodárstva tradične venovali vinohradníctvu a novšie aj ovocinárstvu (k výkladu p. hes. *podolie*).

koryto, m. drevená nádoba podlhovastého tvaru vydlabaná z kmeňa stromu alebo zbitím utesnených dosák, prenes. prúdom vody vyhlbený pruh zeme, ktorým tečie potok, rieka (psl. *koryto*, čes. *koryto*, *korytář*, poľ. *koryto*, *korytarz* atď.); p. hes. *korytár*; *korytný*.

kosor, m. skalný vrchol vyčnievajúci z povrchu lesného porastu, prípadne viditeľný vrchol stromu na povrchu lesa (od koreňa *kos-* v adj. *kosý* strmý, ostrý uhol príp. *-or* ako v apel. *sochor*; v sloven. náreč. *kosor*; *kosorec* skalný vrchol v lese, vrchol stromu, Kál., blízke srb., chorv. *kosa* prenes. hrebeň hory, svah, Skok II. 162; p. hes. *kosorin*.

kosorin, m. topon. apel. priestor lesného porastu, z ktorého vyčnievajú skalné vrcholy, prípadne povrch rozsiahlejšieho lesa s viditeľnými vrcholmi stromov; p. hes. *kosor*. – *Kozeryn* 1570, *Koszorin* 1773, dnes *Kosorin*, obv. Žiar nad Hronom; názov motivovaný polohou založenej osady pri rozsiahlejšom lese s viditeľnými vrcholmi pahorkov na jeho povrchu, prípadne aj vrcholov stromov; výklad potvrdzuje dodnes zväčša zalesnený horský cho-

tár (s n. v. 352 – 931 m) s pahorkami a horninami sopečného pôvodu (VSO II.); hist. názov utvorený od apel. *kosor* príp. priestoru *-in, -ín* (ako v apel. *ovčín*) v podobe *Kosorin* sa dodnes zachoval.

kost', f. tvrdá oporná časť tela (psl. *kostb*, sloven. *kost'*, čes. *kost*, poľ. *kość* atď.); p. hes. *Koščane*.

kostel, m., kostol, m. budova prispôsobená na vykonávanie náboženských obradov, bohoslužieb, sobášov a pod. (v sloven. *kostol*, v náreč. aj *kostel*, *kostuol*, stčes. *kostel* chrám i cirkev, poľ. *kościół* kostol, cirkev atď.); p. hes. *Kostelane, kostelec, kostelný*.

Kostel'ane, pl., Kostol'ane, pl. živý ľud. názov obyvateľov s príbytkami v blízkosti kostola alebo okolo kostola, obyčajne s povinnosťou starať sa o kostol, prípadne aj o faru; z názvu *Kostel'ane* (od apel. *kostel* obyvateľ. príp. *-'ane* neskôr topon. príp. *-any* vznikla po zmene koncového *-el* na *-ol* (pôvodne v stredslov. náreč. ako v apel. *kotol* z *ko'el*, to z psl. *ko'tьль*) podoba dnešných názvov *Kostol'any*. – *Costelan* 1113, *Koztulan* 1253, *Gymessowské Kostelany* 1808, dnes *Kostol'any pod Tribečom*, obv. Zlaté Moravce. – *Fenyekoztholyan* 1387, *Fenyew Koztolany* 1424, *Jedlowe Kostolany* 1773, dnes *Jedľové Kostol'any*, obv. Zlaté Moravce. – *Costulan* 1209, *Kostolany* 1773, *Welké Kostelany* 1808, dnes *Velké Kostol'any*, obv. Piešťany. – *Coztulan* 1331, *Kostolany* 1773, *Zemanské Kostelany* 1808, dnes *Zemianske Kostol'any*, obv. Prievidza; k hist. názvom *Kostel'any*, neskôr *Kostol'any* pribudli orientač. prívlastky *Gýmešovské, Jedľové* (v záznamoch v prepise *Fényő* z maďar. apel. *fenyő* jedľa), *Zemianske, Velké* a podľa názvu vrchu *pod Tribečom*.

kostelec, m., topon. apel., kostolec, m. menší kostol (od apel. *kostel, kostol* zdrob. príp. *-ec* ako v slovách *domec, chlapec*). – *Kostolech* 1430, *Kostelec* 1431, *Kostelec* 1808, dnes *Kostolec*, obv. Považská Bystrica; v horskom chotári (s n. v. 430 – 835 m) je známy skalný útvar nazývaný *Kostolské bradlo*, ktorý slúži horolezcom na cvičenie.

kostolný, -á, -é, adj. to, čo má vzťah ku kostolu, čo patrí kostolu (v sloven. dnes *kostolný*, v stčest. *kostelný, kostelní* kostolný, cirkevný, podobne poľ. *kościelny* kostolný, cirkevný atď.); p. hes. *kostel*. – *Koztolna* 1392, *Kostolne* 1773, dnes *Kostolné*, obv. Myjava. – *Koztolna Drietoma* 1598, *Zarecze penes Koztolna Drytoma* 1598, *Kostolná Drietoma, Kostolná* 1773, dnes *Kostolná-Záriečie*, obv. Trenčín; obec v stredoveku patrila nitrianske-

mu biskupstvu. – *Wyeghaz* 1390, *Kostolnejsa* 1773, *Kostolnowejsa* 1808, dnes *Kostolná Ves*, obv. Prievidza; názvy *Kostolnejsa*, *Kostolnowejsa* vznikli v ľud. prostredí skrátením spojenia *Kostolná Nová Ves*; najstarší záznam v prepise *Újegyház* (1390) je názov maďar. pôvodu zložený z adj. *új* nový a *egyház* cirkev, v preklade názvu *Nová Cirkev*, t. j. *Nový Kostol*.

Obec *Kostolná-Záriečie*, ako sa už uviedlo, bola majetkom nitrianskeho biskupstva, preto je možné, že prívlastok *Kostolná* bol utvorený od apel. *kostol* s významom „cirkev“, čiže v prívlastku *kostolná* sa skrýva údaj, že obec *Záriečie* patrila cirkvi; napokon o tom svedectvo podáva aj hist. maďar. záznam názvu obce *Kostolná Ves* v prepise *Újegyház* (*Wyeghaz* 1390), názov utvorený z maďar. adj. *új* nový a maďar. apel. *egyház* cirkev (*kostol* je maďar. *templom*); uvedené hist. súvislosti naznačujú, že apel. *kostol* aj v stredovekej slovenčine malo významy „kostol“ i „cirkev“ (porov. stčes. *kostel* kostol i cirkev, podobne poľ. *kościół* kostol i cirkev) a že apel. *kostol* doložené v 16. a 17. stor. s významom „kostol“ i „cirkev“ (HSSJ II. 112 n) sú z hist. lexiky slovenčiny.

koš, m. menšia nádoba upletená z prútia alebo iného materiálu, z lyka, z trstiny a pod., prenes. menší priestor ohradený pleteným plotom alebo plotom z pletených dielcov (v sloven. *kôš*, v náreč. i *koš*, čes. *koš*, v náreč. i *kůš*, poľ. *kosz* atď.). – *Kos* 1408, *Koss* 1773, dnes *Koš*, obv. Prievidza; názov od apel. *koš* bez prípony, zrejme v názve s prenes. významom „z prútia upletený okrúhly plot okolo miesta, kde sa skladovalo prútie a plietli nádoby alebo iné úžitkové predmety, prípadne dielce potrebné na stavby košiarov, stodôl a pod.“; napokon nemožno vylúčiť, že motiváciou vzniku názvu mohli byť hosp. budovy či stodoly so stenami upletenými z pevnejšieho prútia; výklady potvrdzuje skutočnosť, že obyvatelia obce sa okrem poľnohospodárstva tradične venovali košíkárstvu (VSO II.).

koša, f. topon. apel. silný plot, ohrada z palisád; p. hes. *košec*.

košar, m., **košiar**, m. priestor ohradený plotom z prútia, z pletených dielcov alebo zo zahrotených kolov pre ovce na nočný odpočinok a na dojenie (v sloven. *košiar*, v náreč. i *košar*; *košár*, čes. *košár*, poľ. *koszar*; *koszara*, srb., chorv. *košara* atď.). – *Kosarwagassa* 1430, *Kossarowcze* 1773, dnes *Košarovce*, obv. Humenné; vznik názvu motivoval košiar na nocovanie a dojenie oviec v blízkosti pôvodnej osady; výklad potvrdzuje poznatok z dejín obce, že obyvatelia obce sa okrem poľnohospodárstva v minulosti venovali aj pastierstvu (VSO II.).

Najstarší záznam (1430) s maďar. apel. v prepise *vágás* rúbanisko prezrádza, že košiar stál na zúrodnenom trávnom rúbanisku po jeho vyklčovaní.

košarisko, f. väčší trávnatý priestor, kde sa presúval košiar z miesta na miesto s cieľom pohnojiť trávnatú pôdu ovčím trusom; názov od slova *košiar* príp. miesta *-isko* ako v apel. *rúbanisko*, *kúpalsko* (v sloven. známe *košarovat'* premiestňovať košiar a tak hnojiť pôdu, v náreč. *košarisko* miesto, kde stál košiar, apel. doložené v 17. stor. s významom „priestor, kde sa košarujú, t. j. premiestňujú košiare s ovcami“, HSSJ II.). – *Košariská*, obv. Myjava, názov je novší, vznikol v r. 1926 zlúčením obcí niekoľkých kopaníc, časti obce sú *Dolné Košariská*, *Horné Košariská*, nie sú však hist. doložené.

Názvy *Košariská* ako názvy častí obcí sa vyskytujú aj v iných obciach, napr. tak sa nazýva časť obce Turzovka, obv. Čadca, časť obce Oščadnica, obv. Čadca, v obidvoch obciach jedno zo zamestnaní je chov oviec; apel. *košarisko* má osobitné heslo vzhľadom na to, že je náležite doložené v 17. stor.

košatec, m., topon. apel. v priestore niečo rozvetvené, rozrastené (od koreňa *košat-* v adj. *košatý* rozvetvený so zdrob. príp. *-ec* ako v slovách *domec*, *lánc*). – *Kossatecz* 1447, *utraque Podhradie* 1467, *Kossecke Podhragye* 1773, dnes *Košecké Podhradie*, obv. Ilava; podľa hist. dokladov názov *Košatec* bol paralelným názvom obce *Podhradie* (porov. záznam *utraque Podhradie* 1467); vznikol zrejme v ľud. prostredí ako dôsledok porovnávania málo rozvetvenej osady s blízkym rozsiahlym hradným dvorom; názov *Košatec* zanikol a ustálil sa už v stredoveku názov *Podhradie*, dnes s orientač. prívl. v spojení *Košecké Podhradie*.

košec, m., topon. apel. nevelký priestor ohradený plotom (od apel. *koš*, *koša* zdrob. príp. *-ec* ako pri apel. miesta typu *dvorec*, *koterec*, *lánc*; p. hes. *koš*, *košiar*). – *Kaza* 1272, *Kazza* 1397, *Kazza aliter Kossecz* 1598, *Kossecza* 1773, dnes *Košeca*, obv. Ilava; názov motivovaný názvom hradu *Koša* (*castrum Kassa* 1330) ako jeho protiklad v zdrob. forme *Košec* vzhľadom na oplotený menší priestor vymedzený na sklad dreva alebo drevených výrobkov; výklad potvrdzuje údaj z dejín obce, že obyvatelia sa pôvodne okrem poľnohospodárstva venovali obchodu s drevom (VSO II.); podľa toho motiváciou názvu bola pevná ohrada okolo skladu dreva z upravených kmeňov vyrúbaných stromov, brvien, klád, prípadne prútia na výrobu pletiva a pod.

(porov. obecné miestne názvy *Podhôrka, Podvrbie*); výklad ďalej potvrdzuje poloha obce pri známej obchodnej Považskej ceste, ale hlavne hist. fakt, že sa obec v 15. stor. stala mestečkom s jarmočným právom, tak ako susedné mesto Ilava; k názvu *Košec* azda vplyvom apel. *ohrada* pribudlo na konci *-a* a názov *Košeca* sa zaužíval.

košel, m., **košol**, m., hist. apel. menší kôš, košík, prenes. pletený plot (od apel. *koš* s hist. príp. *-el'*, psl. *-ělb* ako v apel. *hriadel'*, *krdel'*, v náreč. aj *hrádel*, *krdel*, tvorbou blízke pol. *koszałka* pletený vak, slovin. *košulja* kôš, košík, srb., chorv. *košlje* plot, rus. *košel'* kôš atď.); z hist. apel. *košel'* po zmene *-l'* na *-l* vzniklo apel. *košol* (porov. z psl. *kotylъ*, *kotel*, z neho *kotol*); p. hes. *košelnyj*, *košolnyj*.

košelný, *-á*, *-é*, **košolný**, *-á*, *-é*, adj. niečo ohradené pleteným plotom, prípadne niečo pleteným plotom oddelené (od hist. apel. *košel* či *košol* adj. príp. *-ný*); p. hes. *košel'*. – *Kuslna* 1390, *Kosulnawez* 1498, *Kossolna* 1773, dnes *Košolná*, obv. Trnava, názov zrejme motivovaný ohraničeným chotárom ohradami vinohradov susedných obcí; výklad má oporu v tom, že v minulosti s chotárom obce susedili ohradené vinohrady v chotároch všetkých susedných obcí, v chotári obce Suchá nad Parnou, Dolné Orešany, Dlhá a Šelpice; pôvodný názov *Košelná* po zmene *-e-* na *-o-* (k tomu p. hes. *košel*) už v stredoveku nadobudol podobu *Košolná* ako prívlastok v spojení *Košolná Ves* (p. záznam *Kosulnawez* 1498), neskôr ako samostatný názov, ktorý sa v podobe *Košolná* zachoval dodnes.

Nemožno vylúčiť, že motiváciou vzniku názvu mohlo byť oplotenie humien pri domoch osadníkov, kde sa skladovalo obilie na mlátenie, ukládali kopy sena, dreva a pod., prípadne to mohli byť hosp. stavby, stodoly z pletených dielcov a iné stavby; tento výklad má oporu v tom, že obec už v stredoveku bola poľnohospodárskou obcou na rozdiel od susedných vinohradníckych obcí.

Koščäne, pl., **Košťane**, pl. ľud. živý názov osadníkov, ktorí zachovávali zvyk uctievania kostí svojich predkov obyčajne nahromadených v kostnici. – *Coschan* 1323, *Koschan* 1456, *Kosthyan* 1534, *Kostany* 1773, dnes *Košťany nad Turcom*, obv. Martin; reálnosť výkladu zvyšuje hist. názov susednej obce *Svätý Peter* (*Scenpeter* 1323), dnes *Turčiansky Peter*, ktorá bola nazvaná podľa patróna kostola sv. Petra, kostol vznikol iste úsilím cirk. vrchnosti nahradit' pohanské zvyky zaužívané v blízkej obci nazývanej

Košťany kresťanskými obradmi; napokon výklad podporujú aj iné zvyky zachovávané v obci, napr. pálenie Vajana, zachovávanie rodinného zvykoslavia a pod. (VSO II.).

košút, m. bezrohé lesné zviera, srna, laň, od koreňa *šut-* v adj. *šutý* bezrohý so zosilňujúcou predponou *ko-* ako v slove *kostrnka* od koreňa *strn-* v slove *strnisko* (v sloven. hist. apel. *košút* vo význame „vykastrovaný cap“ doložený v 17. stor., HSSJ II., dnes v sloven. náreč. apel. *košút* iba v prenes. význame „kotrmelec“, prípadne „panovačný človek“, SSN I., významom blízke v náreč. je apel. *šuta* bezrohá ovca, krava, najbližšie slovin., srb., chorv. *košuta* srna, laň, bulh. *košuta* laň, strus. z cirk. slovien. *košuta* jelenica, Vas. II.). – *Kosoud* 1138, *Kosodi* 1293, *Kossut* 1773, *Kosúth* 1808, dnes *Košúty*, obv. Galanta; názov podľa výskytu srnčej zveri v lesoch v okolí založenej osady; nížinný chotár (s n. v. 118 – 119 m) v minulosti bol zalesnený, dnes je odlesnený (VSO II.); stopou po lesnom poraste v okolí obce sú viaceré názvy obcí a osád v zdrob. podobe *Jelka* (*villa Ilka, alia Ielka, tercia Ielka, quarta Ielka* 1239), dnes *Jelka*, obv. Senec, od apel. *jedľa* (viac v hes. *jelka*).

Košúty je aj názov obce pri Martine (dnes časť mesta Martin); podľa hist. dokl. (*Cosuthfalua* 1397, *Udwarch* a. n. *Kosswthfalwa* 1489) v prekl. názvu v záznamoch *Košútova usadlosť, Dvorec* inak nazývaný *Košútova usadlosť*, je zrejme, že názov vznikol z os. mena *Košút*, čo dokazuje aj údaj z dejín obce, že v r. 1359 obec bola majetkom Košútovho syna Ondreja (VSO II.); so zreteľom na to, že priezvisko *Košút* možno vyložiť len od apel. *košút*, priezvisko je dôkazom existencie apel. *košút* v hist. lexike slovenčiny.

kotrč, f. tráva prerastená divým neúžitkovým rastlinstvom, divým ovsom, ohnicou a pod. (v sloven. náreč. *kotrč, kotrčie* chrasť, divý ovos, Kál., známe v češt. *kotrč* chumáč trávy, v raste zaostalý ker, prípadne iné významy, Mch.); p. hes. *kotrčiný*.

kotrčiný, -á, -é, adj. porastený trávou zmiešanou s divým, neúžitkovým porastom, divým ovsom, ohnicou a pod.; p. hes. *kotrč*. – *Kothorchyna Luchka* 1439, *Kotrssina Luczka* 1598, *Kotrčina Lučka* 1773, dnes *Kotrčiná Lúčka*, obv. Žilina; podľa hist. záznamov motiváciou vzniku orientač. prívlastku *Kotrčiná* bola menšia lúka v blízkosti založenej osady porastená trávou zmiešanou divým rastlinstvom; výklad potvrdzuje hist. názov susednej obce *Lopušiná, Lopušná* (*Lopussina* 1598, *Lopusna* 1658) a jej časti *Pažitie* (*Pazittje* 1662), dnes *Lopušné Pažite*, obv. Kysucké Nové Mesto,

čiže názvy motivované plochou porastenou nízkou trávou miestami zmiešanou veľkolistnatým lopúchom; p. hes. *lopúch a pažiť*.

V sloven. náreč. je známe zdrob. apel. *kotrčka* chalúpka, chatrč, SSN I., v hes. sa dáva prednosť výkladu od apel. *kotrč* s významom „tráva prerastená divým porastom“ s prihliadnutím na neďaleké hist. názvy *Lopušná* a *Pažiťtie*.

kováč, m. remeselník, ktorý kovaním spracúva rozpálené železo a vyrába z neho úžitkové predmety (sloven. *kováč*, v náreč. apel. má aj význam „podkúvač, kto podkúva kone“, stčes. *kováč*, podobne srb., chorv. *kovač*, no poľ. *kowal*, rus. *kuznec* atď.). – *Kouachi* 1075, *Coach* 1209, *Koachy* 1331, *Kozárovce*, *Kovácsi* 1808, dnes *Kozárovce*, obv. Levice (k názvu *Kozárovce* p. hes. *kozár*). – *Cuach* 1246, *Kowachy* 1454, *Filakowska Kowaczy* 1773, dnes *Filakovské Kováče*, obv. Lučenec. – *Koachy* 1295, *Kovachy* 1435, *Kowaczowa* 1773, dnes *Kováčovce*, obv. Veľký Krtíš. – *Kouachy* 1346, *Kowachwagasa* 1364, *Kowaczi* 1773, dnes *Kováčová*, obv. Rožňava; pôv. *Kováči*, živé názvy pôvodných osád motivované príbytkami a dielňami kováčov, ktorí pracovali v službách uhor. kráľ. dvora alebo panstva, prípadne aj pre potreby domáceho obyvateľstva.

Stará maďarčina prevzala sloven. apel. *kováč* v rovnakej forme *kovács* (k tomu Kn. MNy I. 285), preto niektoré názvy utvorené od tohto slova by mohli byť maďar. pôvodu; no možno tak uvažovať predovšetkým o názvoch tohto typu v centrálnej oblasti stredodunajskej kotliny (p. St. SJ II. 267), ale ani tu pre rovnakú formu apel. v sloven. i v maďar. (*kováč* : *kovács*) nemožno jednoznačne stanoviť, že názvy tohto typu sú maďarského pôvodu; v hesle sa názvy vykladajú od apel. *kováč* sloven. pôvodu hlavne so zreteľom na to, že ich vznik na starom slovenskom území je archeologicky, historicky i jazykovedne zdokumentovaný.

kováčov, -a, -o, prívlast. adj. niečo, čo patrí kováčovi, dom, majetok či osada s dielňou obývaná veľkorodinou kováča; p. hes. *kováč*. – *Koachou* 1254, *Kowachow* 1323, *Kováčová* 1808, dnes *Kováčová*, obv. Zvolen; obec vznikla ako osada služobníkov kráľ. hradu Zvolen (VSO II.), medzi ktorými zrejme popredné miesto mali kováči, čo motivovalo vznik názvu v podobe prívlast. adj. *Kováčov* (dom s kováčskou dielňou, majetok a pod.).

SKRATKY

Literatúra: HSSJ I. – VII. – Historický slovník slovenského jazyka. I. – VII. Red. M. Majtán. Bratislava: Veda 1991 – 2008.

Kál. – KÁLAL, Karol, KÁLAL, Miroslav: Slovenský slovník z literatúry aj nárečí. Banská Bystrica: Nákladom vlastným 1923.

Kn.MNy I, 1, 2. – KNIEZSA, István: A magyar nyelv szláv jevevényyszavai. I. 1, 2. Budapest: Akadémiai Kiadó 1955.

Mch. – MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia 1968.

MSČS – BELIČ, Jaromír – KAMIŠ, Adolf – KUČERA, Karel: Malý staročeský slovník. Praha: Akademia 1968.

Skok I. – IV. – SKOK, Petar: Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. I. – IV. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti 1971 – 1974.

SSN I., II. – Slovník slovenských nárečí. I., II. Red. I. Ripka. Bratislava: Veda 1994, 2006.

St.SJ II. – STANISLAV, Ján: Slovenský juh v stredoveku. II. 2. vyd. Bratislava: Literárne informačné centrum 2004.

Vas. I. – IV. – VASMER, Max: Etimologičeskij slovar' ruskogo jazyka. Pripravil O. N. Trubačev. Moskva: Izdatel'stvo Progres 1964 – 1973.

VSO I. – III. – Vlastivedný slovník obcí na Slovensku. I. – III. Red. M. Kropilák. Bratislava: Veda 1977 – 1978.

Skratky jazykov: čes., češt. – český, čeština, bulh. – bulharský, cirk. slovien. – cirkevná slovienčina, chorv. – chorvátsky, maďar. – maďarský, náreč. – nárečie, poľ. – poľský, psl. – praslovanský, rus. – ruský, sloven. – slovenský, slovenčina, slovin. – slovinský, srb. – srbský, stčes., stčešt. – staročeský, stará čeština, stredslov. náreč. – stredoslovenské nárečie, strus. – staroruský, tal. – taliansky, taliančina.

Iné skratky: adj. – adjektívum, a. n. – alio nomine, ináč, iným názvom, apel. – apelatívum, a pod. – a podobne, atď. – a tak ďalej, cirk. – cirkevný, expr. – expresívny, f. – femininum, fem. – femininum, hes. – heslo, hist. – historický, hosp. – hospodársky, kráľ. – kráľovský, ľud. – ľudový, m – meter, m. – maskulinum, maďar. – maďarský, men. adj. – menné adjektívum, n. – neutrum, napr. – napríklad, n. v. – nadmorská výška, obv. – obvod, obyvat. – obyvateľský, obyvatelia, orientač. – orientačný, os. meno – osobné meno, p. – pozri, paralel. – paralelný, pl. – plurál, porov. – porovnaj, pôv. – pôvodný, prenes. – prenesene, iný význam, príp. – prípona, prívl. – prívlastok, prívlast. – prívlastňovací, r. – rok, v roku, rodin. – rodinný, slovan. – slovanský, sloven. – slovenský, stor. – storočie, t. j. – to jest, topon. – toponymický, uhor. – uhorský, vyd. – vydanie, zdrob. – zdrobnený, zdrobnenina.

KS

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

Germanizmy v staršej slovenskej lexike

TATIANA LALIKOVÁ

Dejiny každého jazyka úzko súvisia s dejinami ľudí, ktorí ho používajú. A tak, ako sa rozvíja ľudské vedomie, ako sa mení hospodársko-spoločenský a kultúrny život, rozvíja a mení sa aj jazyk každého národa. Najvýraznejšie zmeny možno badať na slovnej zásobe, ktorá sa obohacuje aj preberaním slov z iných jazykov, čo je najproduktívnejší a najrozšírenejší spôsob jej rozvíjania. V každom jazyku je mnoho slov, ktoré sa prevzali v dávnej minulosti ústnym stykom, prispôbili sa hláskoslovným aj tvaroslovným zákonitostiam daného jazyka, dnes sa už nepociťujú ako cudzie a tvoria pevnú súčasť slovnej zásoby.

Územie, ktoré obývali naši predkovia, sa po rozpade Veľkej Moravy stalo súčasťou uhorského štátneho útvaru a až do roku 1787, keď bola prijatá Bernolákova kodifikácia, nemala slovenčina spisovnú podobu. Vzdelaná vrstva obyvateľstva však už od 12. storočia používali pri ústnej komunikácii a od 16. storočia aj v písomnej podobe kultúrnu slovenčinu, ktorej slovná zásoba sa obohacovala slovami z geneticky blízkych, ale aj vzdialených jazykov (hlavne z latinčiny, nemčiny, češtiny a maďarčiny).

Najstaršie prevzatia z nemčiny už tak zdomácneli, že ich cudzí pôvod sa dnes vôbec nepociťuje. Patria sem slová z obdobia priamych kontaktov a hospodársko-kultúrnych stykov v období 6. až 10. storočia. Z čias najstarších kontaktov starých Slovanov s východogermánskymi kmeňmi pochádzajú slová, ktoré sa neskôr stali tzv. kultúrnymi europeizmami. Sú to slová z obdobia christianizácie našich predkov z oblasti kresťanskej terminológie *krstiť* (sthn.¹ *kristen-en*), *mních* (nem. *munih*, pôv. lat. *monicus*), *žehnať* (nem. *seganen*, pôv. lat. *signare*), ale aj a z oblasti konver-

¹ Stará horná nemčina.

začnej reči ako *chlieb* (nem. *hleib*), *zemľa* (nem. *semmel*, pôv. lat. *similla*), *košela* (nem. *käsel(e)*, pôv. lat. *casula*), *musiet'* (nem. *muozan*), *d'akovat'* (nem. *denke*) (Žigo, 1998, s. 51), ktoré však súčasná slavistika hodnotí už ako domáce (Králik, 1994, s. 52). Najviac slov sa do slovenčiny dostalo v období prvej a druhej vlny príchodu nemeckých kolonistov na naše územie. Po tatárskych vpádoch vyústil dopyt po pracovných silách v polovici 12. storočia, ale hlavne v 13. – 14. storočí do prílevu veľkého množstva kolonistov, ktorí sa usádzali vo vyľudnených dedinách a mestách, ale aj v susedstve obývaných miest. Priniesli si nielen vlastnú právnu sústavu, mestskú samosprávu, ale aj mnoho nových termínov z oblasti cechovej organizácie, baníctva, remeselnej výroby, obchodu a pri priamom styku s domácim obyvateľstvom sa prevzalo aj veľa slov súvisiacich s vecami a javmi bežného každodenného života. V 16. storočí začali hlavne na západnú časť dnešného Slovenska prichádzať v obave pred náboženským prenasledovaním aj skupiny anabaptistov, ľudovo nazývaných habáni, ktorí boli zruční remeselníci a výrobcovia džbánov. Prúdy prichádzajúcich kolonistov sa usídlili hlavne na juhozápadnom Slovensku, v okolí Žiliny a Bardejova. Pochádzali z rôznych oblastí Nemecka a Rakúska, prinášali na naše územie strednobavorské, sliezske, ale aj zmiešané nárečia s výraznými črtami bavorskej a východostredonemeckej proveniencie. Na území Slovenska sa usádzali nerovnomerne, a tak sa niektoré prevzaté slová vyskytujú iba na západnom Slovensku a iné len na Spiši.

Pôvodu a adaptácii germanizmov sa v štúdiách, ako aj v monografiách venovali už viacerí jazykovedci (Blanár 1961, 1977; Doruľa 1977, 1993; Králik 1977; Kuchar 1998; Krajčovič 1971; Žigo 1998 a i.). V roku 2008 vyšiel posledný, siedmy zväzok Historického slovníka slovenského jazyka (ďalej HSSJ), v ktorom je zachytená apelatívna aj propriálna lexika z písomností z predkodifikačného obdobia slovenčiny (11. – 18. storočia), a tak bolo možné pre pripravovanú kolektívnu monografiu *Staršia slovenská lexika v medzijazykových vzťahoch* vytvoriť databázu prevzatých lexikálnych jednotiek z jednotlivých jazykov. Germanizmy, ktoré sú v HSSJ označené kvalifikátorom *nem.*, tvoria druhú najväčšiu skupinu prevzatých slov. V príspevku sa budeme venovať slovám, ktorými sa pomenúvalo obydlie človeka a činnosti a predmety z bežného života a ktoré boli do slovenčiny prevzaté z nemčiny, ale aj cez nemčinu z iných jazykov.

Každodenný styk našich predkov s príst'ahovalcami sa najviac odrazil na slovnej zásobe týkajúcej sa obydlia človeka a jeho bežného života. Keď na *fare*² pred *farárom braldiám* (ženích) alebo *brautigán* (ženích) sľúbil vernosť *bralte* (neveste), začali spoločný život na *grunte* (gazdovskom majetku) alebo *gruntštuku* (hospodárskej usadlosti) v *budungu* (dome), ktorý mal na *dachu* (streche) *šengľu* (šindel'). Do záhrady, ktorú obkolesoval *parkan* (plot), sa vstupovalo cez *fortňu* (bránku). Zelenina a klasické jedlo chudobných *grule*, *grumbíre*, *erdeple* (zemiaky) sa počas zimy skladovali v *krechtoch* (jamách na uskladňovanie zeleniny). V kuchyniach boli v *kredencoch* poukladané *brotvany* (pekáče), *fojerfane* (panvice), *kuflle* (poháre), *rajchylene* (rajnice) a *ribajzlíky* (strúhadlá). Potraviny boli uložené v *špizierni* alebo v *šafárni* (komore). Na varenie vínnej polievky *žufky* (vínnej polievky) sa používal *suppentegire* (polievkový hrniec) a podávala sa v *suppenšále* (nádobe na podávanie polievky). Z *bruslíku* (brzlíku) a ďalších zvieracích vnútorností sa varil *bočpor* (kyslá polievka z vnútorností). Piekli sa sladké *calty* (koláče), *fělorny* (múčniky), *págle* (drobné pečivo podobné praclíku), *piškóty*, *štrúdle*, varili *škrimpfle* (rezance), *tašky* (pirohy), vyprážali *krample* (šišky) a *pampúchy* a hotové sa posýpali *cimetom* (škoricou) a *cukormelom* (práškovým cukrom). Mäso sa *pácovalo* a *napácované* sa pieklo na *pinate* (panvici) alebo na *rošte*. Do *korbel'ov* (džbánov) sa nalieval *težbír* (druh piva) a z *kufty* (pohára) sa popíjal *tarant* (ružové víno). Mlieko sa skladovalo v *rajtokách* (mliečnikoch) alebo *butorach* (drevených nádobách) a vyrábalo sa z neho *muldrík* (syr zo sladkého mlieka), *puter* (nekonzervované maslo) aj *cmar*. Bezmäsitý *cugemis* (zeleninové jedlo) sa varil z *kelu*, *kvetozelia* (karfiolu), *ošlajchu* (cesnaku), *paštrnáku* a ďalšej zeleniny a *riskaša* (ryžová kaša) z *rajsu* (ryže). Jedával sa aj mäsový *kukret* (pokrm z mletého mäsa), *karbanát* (mäso pečené na uhli), zaprávaný zajačí *címer* (chrbát) alebo varené bravčové *knochy* (paprčky). Z rýb sa na jedáľenských stoloch objavovali *briky* (mihule), *forele* (pstruhy), *grundele* (slíže obyčajné), *haringáče* alebo *haringy* (slede) a *pražmy* (kaprovité ryby). Ľudia spávali v *rundeli* (okružlej izbe) na *matraci* na *šlafbete* alebo *šlafpele* (posteli), prikrývali sa *šamšnochom* (prikrývkou) a na oknách viseli *firhangy* (záclony). Sedávalo sa na

² Slová v príkladoch uvádzame v takej podobe, ako sa uvádzajú v Historickom slovníku slovenského jazyka a v slovníku germanizmov v pripravovanej kolektívnej monografii *Staršia slovenská lexika v medzijazykových vzťahoch*.

zicle, *židle* alebo *sesle* (stoličky) a kúrilo sa vo *vinkelofene* rohovej kachľovej peci). Šatstvo sa ukladalo do *kastne* (truhlice na šaty). Muži nosili *košele*, *plundry* (širšie pláténé nohavice), *šajlopy* (klobúky) a *jankele* (krátke kabáty siahajúce do pása), ženy si obliekali *fertuchy* (zástery), *kokrhele* (vysoké čepce) a *štrimfle* (pančuchy) a postavu si formovali *korzetmi* a *mídermi* (šnurovačkami). Odevy sa šili z rôznych látok, napr. z *kamlíka* (vlnenej tkaniny) alebo *šeptuchu* (súkna), honosnejšie z *fajlindyšu* (drahého jemného anglického súkna), *flanderu* (jemného drahého flámskeho súkna) a *hodvábu* a ozdobovali ich *nilskornmi* (ozdobami z tepanými kovovými plieškami). Tak ako dnes, aj vtedy si ženy upravovali vlasy *frizírovaním* (kučerením), *grejzlovaním* (kaderením), *krauzlovaním* (nakrúcaním), zapletali ich do *copov* (vrkočov) a prichytávali *hafilami* (sponkami) alebo *pentlicami* (ozdobnými stužkami). Do uší si vkladali *oringle* (náušnice) a zápästia im zdobili *armpantle* a *orumparty* (náramky). Zámožné ženy nosili aj *šmuky* (zlaté šperky) a *klenoty*. Telesné potreby sa vykonávali na *lajbštule* (stoličky na osobnú potrebu s nočníkom) alebo na *prevíte* (záchode). Po *frušťiku* (raňajkách) muži *fárovali* (fárali, zostupovali) do *handľov* (baní), doma zatľkali *cviky* (kratšie klince so širokou hlavičkou) alebo *polušprádnle* (väčšie klince) *hámorom* (kladivom), kľočovali polia *gracou* (motykou) a chodili do lesov zbierať *herhubky* (huby kuriatka). *Vincleri* (vinohradníci) okopávali vinič na *greftoch* (viničných riadkoch) *kramplou* (vinohradníckou motykou), *rámovali* (zberali) úrodu a víno mali uložené v *hajlochoch* (búdach). Pri každodenných prácach sa merali a vážili rozličné predmety a mnohé z názvov mier a váh pochádzajú tiež z nemčiny. Z objemových mier je to napr. *achtel*, *cajcha*, *holba*, *más*, *putňa*, *žajdel*, z dĺžkových mier *cól* (asi 26,34 cm), *lachter* (siahá, asi 1,96 m), *ráf/ríf* (asi 75 cm), *šúch* (stopa, asi 35 cm) a z hmotnostných mier *funt*, *lót* (asi 15,3 – 17,5 g), *marka/mark* (1/2 – 2/3 funta), *najslík* (1/3 lóta). *Verdunk/ferdunk* (štvrt' libry alebo štvrt' holby) slúžili ako obsahové aj ako hmotnostné jednotky. Hmotnosť striebra sa udávala vo *fenigoch*. Platilo sa *mincami* ako *grajciar*, *toliar*, ale aj *halier*. Ak sa pri práci niekto zranil, prikladali mu na ranu *flajster* (liečivý obklad, náplasť) a obväzovali ju *fáčom*, *fašnikom* alebo *špankrinom* (obväzom). Chorého liečili *blajvajsom* (bielym práškom z olova používaným na rany) alebo *senfsleterom* (liečivom zo semena horčice), pri zlom trávení podávali odvar z *puškvorca*, pri zápche sa podával *laxirujúci tranček* (preháňadlo),

urieknutého okiadzali *flusrauchom* (okiadzacím práškom), a ak nič nepomohlo, naložili ho na *cúg* (vlak) a odviezli do *krankhauzu* (nemocnice). Ak chorý zomrel, pochovali ho na *krchove*, *krchovišti* (cintoríne) a po pohrebe na neho spomínali na *kare*. Po práci sa ľudia radi bavili na *karmine* (hostine po zabíjačke) alebo na *kermeši* (hodoch) a zábavu spájali s *tarmačením* (obchodovaním) na *jarmokoch*, kde muži rozprávali *špásy* (žarty) a pri *šentýši* (pulte v krčme) popíjali *trúnok*, *trunk* (pálenku), ktorý *šenkoval* (čapoval) *šenkír* (krčmár) a pofajčievali z *fajok*. Na *báloch* si muzikanti *naštimovali* (naladili) hudobné nástroje, hrali na *flautaveste* (dychovom hudobnom nástroji), *pozaune* (plechovom dychovom hudobnom nástroji) a *špinétle* (hudobnom nástroji podobnom klavíru) a začal sa *tanec*.

Do tejto skupiny zaraďujeme aj pejoratívne a expresívne výrazy. Neporiadna, neupravená žena bola *flaksa*, *cumploch*, nemravnú ženu nazývali *cufa*, *flandra*, klamárka bola *šalugárka*, mužov častovali nadávkami ako *arcišielma*, *hundšlöger*, *lotor* alebo *lotras*, ale aj vulgárne *hurentrajben*. Nemanželské dieťa bolo *pankhart* alebo *pankhart'a* a dospievajúci chlapec sa nazýval *šarvanec*. Zaľúbení *frajeri* a *frajerky* spolu *frajovali*.

O skutočnej integrácii germanizmov do slovej zásoby slovenčiny svedčí aj skutočnosť, že sa mnohé z nich stali súčasťou frazeologizmov. Obrazne sa opisovalo zlé hospodárenie *hospodárství sa mu vede jak krave tanec na lede*³ (PV 1755), husto natlačení ľudia boli *gako w bečicy harinki tak w pekle hrissnicy* (GŠ 1758) alebo *ležeti budu zatraceni gako te harinki w sude nasolené a stlačene* (MK 18. St). Kto uprednostňoval vlastný záujem pred cudzími, tomu bola *blyssa kossela nez doloman* (PG 1656), žiaľ radili zaháňať alkoholom *na ffrasunek dobry trunek* (SiN 1678), človeku, ktorý sa niečomu nerozumel, hovorievali *ty se k tomuto rozumiss gak osel na harffu* (VP 1764) a o opitom sa hovorilo, že bol pri trúnku *kdy som yssel s Trnawj, byl som prj trunku y spadel som s kone* (NOVÁKY 1660). *On neda faiku tabaku za tuže skodu* (PUKANEC 18. st.) znamenalo, že nedá nič. *Za funt kaudele ho newážjm* (WU 1750) – teda nevážim si ho vôbec a *negsem nykomu dlužen any halyer* (s. l. 1566) znamenalo, že nedlhujem nikomu nič.

³ Dokladový materiál je uvedený v transliterovanej podobe, teda tak, ako sa uvádza v Historickom slovníku slovenského jazyka.

V skúmanom materiáli je zaznamenané aj veľké množstvo slov, pri ktorých bola nemčina iba sprostredkujúcim jazykom. Najväčšiu skupinu tvoria slová pôvodne latinské, ktoré sa do nášho jazyka dostali cez nemčinu a pri každodennej konverzácii sa s nimi stretávame aj dnes, napr. *falka, figeľ, kredenc, lekvár, muškát, šarlát*. Z gréčtiny sa k nám cez nemčinu dostali pomenovania *fazuľa, lahvica a papier*. Z románskych jazykov sa do nášho jazyka dostali pôvodne francúzske slová *flór, korzet, krepin, plyš, šamlát, bagáž, kastról, kujon, mašina, sós*. Talianskeho pôvodu sú pomenovania textílií *brokát* a *čamlatový*, kabátik bez rukávov *kamizola*, ale aj chutný múčnik *piškót*. Z angličtiny sa cez nemčinu prevzal aj dnes používaný názov teplej bavlnenej látky *flanel*. Zo semitskej jazykovej skupiny sa z arabčiny prevzali pomenovania látok *barchan/boršed, kartún* a *parkan*, váhová jednotka drahých kovov *karát* a vložka do postele vyplnená vlnou, plš'ou alebo kónskou srš'ou *matrac*. Z hebrejčiny sa cez nemčinu prevzalo pomenovanie židovského rituálneho veľkonočného pečiva *maces*. Z iránskej jazykovej skupiny sa k nám z perzštiny cez nemčinu dostal názov lesklej hodvábnej látky *taft*.

Názov tropickej aromatickej byliny *dumbier* sa prevzal cez nemčinu z maďarčiny.

Cesta niektorých slov do slovenčiny bola ešte zložitejšia – z latinčiny cez francúzštinu a nemčinu pribudli do slovnej zásoby aj slová *lampa, dáma, gavalier*. Podobne z latinčiny, ale cez taliančinu a nemčinu obohatili našu slovnú zásobu slová *kachel, kapuc* a *limonáda*. Slávnostný odev *gála* má arabsko-španielsko-nemecký pôvod, *gavalier* je turecko-maďarsko-nemecké slovo a dnes už celkom integrované slovo *cukor* má arabsko-taliansko-nemecký pôvod.

Najstaršie antroponymá a toponymá sú celým svojím systémom a slovo tvornou stavbou dôležitým materiálom pri skúmaní jazyka našich predkov. Pri ich tvorení sa často využívala aj prevzatá apelatívna lexika integrovaná do vtedajšej slovnej zásoby. O najstarších prevzatiach nemeckých slov, ktoré sa týkali každodenného života ľudí, svedčia aj antroponymá utvorené z apelatív *butora – Nicolai dictus Buthora* (v Trenčianskej 1405), *kermes – Venceslaus Kermess* (KOLÁROVICE 1592 U1), *korbel – Georgio Korbel* (v Podmaníne 1498), *panpúch – Joannes Panpusek* (LÁB 1592 U1), *šenkár – Mihal Senkar* (TRNAVA 1598) a toponymum *greft – Greffty* (BRATISLAVA 1667).

Prevzaté slová sa prispôbovali domácemu jazyku pravopisne (nahradi-
li sa cudzie, v slovenčine neznáme alebo nepoužívané vokály a konsonanty
domácimi), ako aj slovotvorne (slová sa zaraďovali k určitému deklinač-
nému alebo konjugačnému typu priberaním sufixov alebo prefixov, ale aj
vytváraním odvodenín prechýľovaním). Nahrádzali sa neslovenské fonémy
a diftongy, napr.: *ö* > *e*: *fördern* – *fedrowat*; *ü* > *y/ý*: *Kübel* – *kybel*; *ü*
> *u*: *Frühstück* – *frusstik*; *eu* > *aj*: *Werkzeug* – *vercajk*; *ei* > *a/á*: *Schleim*
– *šlám*, *ei* > *i*: *Vorteil* – *fortil*; *ei* > *ia*: *Veilchen* – *fialka*; *ei* > *aj*: *Pfeife* – *faj-
ka*; *ei* > *oj*: *Leiter* – *lojtra*; *au* > *aj*: *Gaukler* – *kagklér*. Domácemu jazyku
sa prispôbovali aj vokály, napr.: *a* > *o*: *Bank* – *ponk*; *e* > *a*: *Flech* – *flak*;
e > *i/i*: *schenken* – *ssinkowat*; *o* > *u/uo*: *Lohn* – *lun, luon*. Menili sa aj kon-
sonanty, napr. *b* > *p*: *Blech* – *plech*; *b* > *v*: *Halbe* – *halva*; *f* > *b*: *Farbe*
– *barva*; *f* > *v*: *Schenkfass* – *šinkvasi*; *w* > *b*: *Verwalter* – *felborter*; *r* > *l*:
Stecker – *ssstekel*; *n* > *m*: *Kunst* – *kumsst*; *ch* > *f*: *Kluft* – *kluchta*.

Slovenskej výslovnosti sa prispôbobil aj slová s afrikátou *pf* – *panvi-
ca* (*Pfanne*). Slová so spoluhláskovými skupinami *sp*, *sk*, *st* sa do sloven-
činy prevzali ako *šp*, *šk*, *št*, napr. *dysspenzyrovat* (*dispensieren*), *musskat*
(*Muskat*), *honcbursst* (*Honswurst*). V niektorých prípadoch sa pri jednosla-
bičných prevzatých slovách cudzie spojenie konsonantov *ng* odstránilo vsu-
nutím vokálu, napr. *gánek* (*Gang*).

Pre hovorený štýl je príznačná tendencia k stručnosti. Výslovnosť pre-
vzatých slov sa zjednodušovala vynechaním hlásky *Jahrmarkt* – *jarmok*,
jarmak alebo slabiky *Krankenhaus* – *krankhauz*. V niektorých prípadoch pri
zdomáčňovaní odpadol pôvodný sufix *Haken* – *hák* alebo sa vynechala dru-
há časť slova v kompozitách *Meierhof* – *mager* a slovo ostalo bez nového
zakončenia. V iných prípadoch sa na zjednodušenie výslovnosti k prevzaté-
mu slovu do stredu slova alebo na jeho koniec pridali nové hlásky *Phosten*
– *foršňa*. Mohla nastať aj zvuková premena prvej časti a preklad druhej časti
slova *Baumwolle* – *bavlna*, *Litkouf* – *litkup*. Inokedy sa kompozitum vy-
tvorilo napr. pridaním slovenskej časti *pár* k prevzatému upravenému slovu
fertál' (čo bola dutá miera s obsahom okolo 10 litrov, ale aj merná nádoba
s týmto obsahom) a vzniklo tak nové pomenovanie *párfertálnik* – nádoba
s obsahom dvoch fertáľov. Z nemeckého názvu mohol vzniknúť kalk *slo-
bodný trh* – *freier Markt*, ktorý sa používal súbežne s adaptovaným výrazom
fragmark, *frimarek*, alebo aj nové pomenovanie karfiolu *kvetozelie* z ne-

meckého *Blumenkohl*. Niekedy nastala úplná deformácia slova *Bratpfanne* – *protfond*, *Reibeisen* – *ribajzlik*.

Prevzaté slová však nie vždy celkom nahradili domáce výrazy, a tak sa popri prevzatých pomenovaniach bežne používali aj ich slovenské synonymá, napr. *míder* (pôvodne nem. *Mieder*): *ze swetleho tafatu míder* (s. l. 18. st.) – *korzet* (fr. *corset* cez nem. *Korsett*): *(dcéry) prosili, abí gím šát, korsetow i iních frassek nakúpil* (DS 1795) – *šnurovačka*: *ssnurovački zelene ze zlatom 2* (PRIEVIDZA 1798).

Preberanie slov z geneticky príbuzných aj nepríbuzných jazykov je najproduktívnejší a najrozšírenejší proces rozvíjania a obohacovania slovnjej zásoby, ktorý sa odohrával v minulosti, odohráva sa v súčasnosti a bude sa odohrávať aj v budúcnosti v každom jazyku. Dlhodobé spolunažívanie slovenského a nemeckého etnika zanechalo v slovnjej zásobe domáceho obyvateľstva stopy v podobe mnohých slov, ktoré sa integrovali do nárečí, ale aj do spisovného jazyka tak, že dnes už ich cudzí pôvod nie vždy pociťujeme.

LITERATÚRA

BLANÁR, Vincent: Zo slovenskej historickej lexikológie. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1961. 335 s.

BLANÁR, Vincent: Lexikálne prevzatia v starej slovenčine. In: Jazykovedné štúdie. 14. O pôvode a najstaršom vývine slovenčiny. Zborník materiálov z vedeckej konferencie (Smolenice 9. – 11. decembra 1974). Stanislavov zborník. Red. J. Ružička. Bratislava: Veda 1977, s. 167 – 186.

DORUĽA, Ján: Slováci v dejinách jazykových vzťahov. Bratislava: Veda 1977. 136 s.

DORUĽA, Ján: Tri kapitoly zo života slov. Bratislava: Veda 1993. 151 s. ISBN 80-224-0351-2.

KRAJČOVIČ, Rudolf: Náčrt dejín slovenského jazyka. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1971. 196 s.

KRÁLIK, Ľubor: Príspevok k štúdiu germanizmov v slovenčine. In: Slovenská reč, 1994, roč. 59, č. 3, s. 129 – 134.

KUCHAR, Rudolf: Právo a slovenčina v dejinách. Budmerice: Vydavateľstvo Rak 1998. 176 s. ISBN 80-85501-14-7.

ŽIGO, Pavol: Areálové vplyvy na nárečový lexiku na slovensko-rakúskom pomedzí. In: Philologica XLIX. Ed. P. Žigo. Bratislava: Univerzita Komenského 1998, s. 51 – 58. ISBN 80-223-124-X.

SKRATKY PRAMEŇOV

DS – PRINCE de BEAUMONT, Marie: Ďetinná spratoweň aneb rozmluwi medzi múdru dworskomistriňu i dámami z cneho urodžeňá geg wichowaňú poručeními. 1795. 397 s. Rkp. v LAMS v Martine, sign. MJ 404.

GŠ – GAVLOVIČ, Hugolín: Sskola krestanska z werssami zwazana k čytaní a k spíwaňi y k rozgímaňi sporadana. O čtyrech poslednich wecach čloweka totissto: o smrti, o sude, o pekle a o nebi, k potupeni hrichu a wsseckeg marností spusobna. Pruské 1758. 622 s. Rkp. v LAMS v Martine, sign. MJ 331.

MK – MOKOŠ, Dominicus: (Kázne.) Exercitia spiritualia. 18. stor. 190 s. – (Tri kázne na sviatok sv. Anny, na XI. nedel'u po Turícach a na sviatok Narodenia Pána.) 18. stor. 22 s. Rkp. v súkr. vlastníctve.

PG – PRIELESZKI, Michale: (Latinský slovník so slovenskými a maďarskými glosami). 1656. 181 fol. Rkp. v ŠOBA v Nitre, bez sign.

PV – Piesne a verše pre múdrych i bláznov. Red. J. Minárik. Bratislava: Tatran 1969. 616 s.

SiN – SINAPIUS-HORČIČKA, D.: Neoforum Latino-Slavonicum – Nowy trh latinsko-slowensky, na kteremž se nekteré do gospodarstwý slowenskeho potrebné towary prodayne nachazegj. b. m. t. 1678. 96 s.

VP – Vitae patrum aneb žiwoti otců, to gest Spisowánj mnohých starjch otců a pústewnjků, gak také y gegich rozprávěnjch a účinků, genž w latinské řečy z weliku pjlnosti a prácj složil welebnj otec Herybertus Rosweydyus, z Towaristwa Gežjssowého kněz. (Lechnica), 1764, 1. zv. 1326 s.; 2. zv.

1362 s. Rkp. v UK v Budapešti, sign. A 25a, b.

WU – WAGNER, F. P.: Universae phraseologiae latinae corpus. Trnava, Univ. tlač. 1750. 8, 1272, 48 s.

ROZLIČNOSTI

Priezvisko, vznik a pôvod rodu Medňanských zo Starej Turej

Priezvisko *Medňanský* vzniklo z prídavného mena utvoreného z názvu obce *Medné*. Takto sa tvorili priezviská, ktoré boli zo začiatku šľachtickými predikátmi (prídomkami) a vyjadrovali pôvod a pôvodné sídlo rodu. V ostatných spoločenských vrstvách takto utvorené priezvisko, samozrejme, naznačovalo aj pôvod nositeľa, miesto, odkiaľ prišiel do nového spoločenstva. Čisto jazykovedný výklad priezviska by bol takto veľmi jednoduchý. Obec *Medné* sa r. 1960 pričlenila k zlúčenej obci *Horenická Hôrka* (do r. 1955 obce *Horenice* a *Hôrka*), ktorá je od r. 1976 súčasťou obce *Lednické Rovne* v okrese *Púchov*. Pôvodný názov obce *Medné* bol *Medzné* (*Mezné*), motivačným východiskom názvu je slovo *medza*, nie *med*. Novšia podoba vznikla v nárečí, v ktorom sa uplatňuje asibilácia $d' > dz$, hyperkorektnosťou.

Aj podoba priezviska *Medňanský* je poznačená miestnym západoslovenským nárečím, spisovná podoba prídavného mena utvoreného od názvu obce *Medné* je *medniansky*. Takto vzniklo priezvisko známeho a široko rozvetveného rodu *Medňanských*, pochádzajúceho z bývalej *Trenčianskej stolice*, z ktorého vyšlo nemálo významných osobností niekdajšieho *Uhorska*. Onomastický výskum priezvisk s historickým a genealogickým bádáním o ich nositeľoch prináša niekedy veľmi prekvapujúce zistenia a výsledky. Tak je to aj s priezviskom pôvodne želiarskeho rodu *Medňanský* zo *Starej Turej*. Príslušníkov šľachtického rodu *Medňanských* z tohto starodávneho mestečka s viacerými osadami a mnohými kopicami nepoznáme.

Prvým známym, dobre identifikovateľným členom dnes široko rozvetvenej staroturianskej rodiny *Medňanských* je želiar *Juraj Čierny* (1686 – 1730), pravdepodobne z osady *Topolecká*. Podľa nateraz dostupných údajov mal dvoch synov: *Juraja* (*1725) a *Martina* (*1727), z ktorých mladší zomrel iste ešte v detskom veku, lebo jeho meno sa z matrík vytratilo. Mal aj mladšieho brata *Jána* (*1687), ktorého matrika uvádza pri narodení syna *Jána* (1712) ako *Čierneho* (*Joannes – Joannis et Chatharinae Czerni ex extirpa-*

ticii) a pri narodení dcéry Anny (1713) ako Medňanského (*Anna – Joannis et Chatharinae Mednansky ex kopanicz*). Všetky ostatné zápisy o obidvoch rodinách uvádzajú priezvisko Čierny (*Cserny, Cserni, Csgernj, Csiernyi*) až do poslednej štvrtiny 18. stor.

Jurajov syn Juraj Čierny (*Georgius Cserny*) podľa daňového súpisu Nitrianskej župy z r. 1752 mal v držbe šesťnástinu sedliackej usadlosti, jednu kravu, kopaničiarsku pôdu na vysiatie šiestich prešporských meríc obilia a lúku na jedného kosca. Podľa urbárskeho súpisu poddaných mestečka Stará Turá z r. 1769 patril tento Juraj Čierny (*Cserny Guro*) medzi želiarov (*hofery, ktery domy magu*) rodiny Erdödyovcov s povinnosťou odpracovať 18 dní (rukovnej roboty) a zaplatiť jeden zlatý „ročitého peňažného činžu“ (tí, čo domy nemali, neplatili činž a odrábali 12 dní). Erdödyovci vlastnili v polovici 18. stor. celú polovicu mestečka. Rodina a potomstvo tohto Juraja Čierneho boli evanjelici. Pri ich priezvisku sa v staroturianskych matrikách objavuje aj prímeno *Medňanský*, raz na prvom, inokedy na druhom mieste, napr. 1786 *Georgius Cserny (Megynanszky)*, 1786 *Georgius Mednanszky al. Cserni*, 1791 *Georgius Megynyanszky al. Cserny*, 1781 *Martinus Mednjanskj Georgii Mednjanskj filius*, 1785 *viduus Martinus Megynyanszky seu Cserny, viduus Martinus Mednanski*, 1786 *Martinus Megynanszky (Cserny)*, 1795 *Martinus Cserny Medynyanszky*).

Priezvisko Čierny sa pri členoch tohto rodu vyskytuje v matrikách do r. 1810. Po r. 1812 sa priezvisko Čierny prestalo používať, členovia tohto rodu sa uvádzajú v matrikách len s priezviskom *Medňanský*.

V polovici minulého storočia (r. 1964) bolo v Starej Turej 29 rodín s priezviskom *Medňanský* (z toho v Topoleckej 14 rodín) a jedna rodina s dvojitým priezviskom *Medňanský Čierny*. Na konci storočia (r. 1995) v Starej Turej malo priezvisko *Medňanský* 50 mužov a priezvisko *Medňanský Čierny* jeden muž.

Akým spôsobom sa súčasné priezvisko *Medňanský* ako prímeno dostalo k pôvodnému priezvisku Čierny a prečo ho na začiatku 19. stor. nahradilo, nateraz nevedno.

Milan Majtán

SPRÁVY A POSUDKY

Správa zo XVII. polskej onomastickej konferencie

Instytut Filologii Polskiej Uniwersitetu Warmińsko-Mazurskiego, Komitet Językoznawstwa Polskiej Akademii Nauk a Komisja Onomastyki Słowiańskiej boli hlavní organizátori XVII. polskej onomastickej konferencie s názvom *Chrematonimia jako fenomen współczesności*, ktorá sa uskutočnila 9. – 11. septembra 2010 v Olsztyne.

Konferenciu otvoril prof. Jerzy Duma, ktorý po úvodných pozdravných slovách vyjadril v rámci svojho príhovoru radosť z veľkého záujmu nad stále aktuálnejšou časťou onomastiky – chrématonomastikou, ktorá ako neoddeliteľná súčasť ľudského života poodhaľuje vzájomné (ne)skryté súvislosti a odzrkadľuje sa nielen v názvoch jednotlivo alebo sériovo vyrábaných produktov. Zároveň vyslovil presvedčenie, že onomastika ponúka široké pole dosiaľ neprebádaných oblastí, ktoré by pri ich výskumnom spracovaní mali viesť k vytváraniu a utužovaniu medzinárodnej spolupráce, čo bolo v podstate i jedným z cieľov konferencie.

Príspevky plenárneho zasadnutia reflektovali rôznorodý aspekt chrématonymie. Artur Gałkowski v príspevku *Chrematonomastyka jako autonomizująca się subdyscyplina nauk onomastycznych* v širších súvislostiach rozviedol problematiku divergentného chápania apelatív a proprií v chrématonomastike, ktorú podoprel ilustrovaním mnohých príkladov (napr. názov značky automobilu *Fiat*), pričom ponúkol viacero koncepcií a prístupov k jej ozrejmeniu, no sám sa odvolával a opieral najmä o stanovisko prof. Šrámka a prof. Pleskalovej. Príspevok Aleksandry Cieślikowej *Jakie korzyści daje onomastyce chrematonimia* naproti tomu mapoval vývoj klasifikácie a chrématonymickej terminológie od 70. rokov 20. storočia a demonštrovaním rôznych delení. Prof. Cieślikowa zamerala pozornosť i na metodológiu chrématonymie a uvádzala viaceré dosiaľ spracované monografie zachytávajúce konkrétnu vyskúmanú oblasť chrématonymie. Ako tretí vy-

stúpil Pavol Odaloš s príspevkom *Chrématonymia ako faktor dynamizácie onymie*, ktorý sledoval tri okruhy. V rámci prvého poukázal na dynamiku chrématoným a ich miesto v klasifikácii onomastických termínov od roku 1960 po rok 1989. Vzhľadom na spoločenské zmeny, ktoré nastali, vyjadril presvedčenie, že pre komunikáciu bola nevyhnutná potreba širšieho chrématonymického pomenovania i jeho následná zmena v triedení. Druhý okruh príspevku zameraný na dynamický výskum po roku 1989, ktorý vyprofiloval ďalšie chrématonymické termíny a zároveň poukázal na nové vývinové tendencie v spoločnosti súvisiace s pluralizáciou a globalizáciou. Tretí okruh bol zameraný na metodológiu onymie a chrématonymie, pričom okrem známeho terénneho a archívneho výskumu zdôraznil metódu modelovania, ktorú je nevyhnutné chápať v synchronno-diachrónnom pohľade.

Po krátkej prestávke plenárne zasadnutie pokračovalo príspevkami ďalších troch účastníkov. Ernst Eichler vystúpil s príspevkom *Chrematonymie in Leipzig*, v ktorom poukázal na grécke a latinské východiská pri tvorení chrématoným, pričom najväčší dôraz, vzhľadom na aktuálnu skutočnosť, kládol na proces internacionalizácie a globalizácie, ktorý má nesmierny vplyv pri utváraní chrématonymickej terminológie. E. Eichler sledoval motiváciu vzniku názvov lekární, hotelov a pomenovaní v obchodnom reťazci v Lipsku a proklamoval, že pri chrématonymách nevznikajú na rozdiel od hydroným štandardizované názvy, ale často tzv. „smiešne“ názvy, ktoré rozširujú skupinu rôznorodých a heterogénnych názvov, úzko spätých s priestorom, v ktorom sa nachádzajú (*Inter City hotel, Panorama hotel*). Ďalší príspevok *Transonymizace a chrématonyma* od Jany Marie Tuškovej mapoval viaceré okruhy súvisiace s transonymizáciou. J. M. Tušková najprv vymedzila chápanie transonymizácie v českom jazyku, potom pristúpila k jej jednotlivým druhom, pričom vychádzala z modelu R. Šrámka, následne poukázala na typické črty procesu transonymizácie (prechod ojkonyma do triedy chrématoným) a napokon explikovala frekvenciu jednotlivých transonymizačných skupín v chrématonymii. V rámci svojho príspevku si J. M. Tušková nevyšímala morfológickú stránku chrématoným, ale zohľadňovala jazykové a mimojazykové faktory. Plenárne zasadnutie uzavrel príspevok *Zachodnioeuropejskie poglądy na chrematonimie*, ktorý predniesla Barbora Czopek-Kopciuch, ktorá sa takisto zamerala na prehľad chápania a klasifikácie chrématoným, ale pozornosť venovala viacerým krajinám, na

ktorých pozadí demonštrovala vymedzenie chrématonymickej terminológie u nemeckých, anglo-amerických a českých onomastikov.

Ďalšie rokovanie prebiehalo v štyroch paralelných sekciách a prinieslo výsledky aktuálne skúmanej problematiky zúčastnených onomastikov z oblasti chrématonymie. Je nevyhnutné podotknúť, že v rámci konferencie odznali i príspevky, ktoré priamo s touto oblasťou výskumu nesúviseli. Mnohí autori totiž venovali pozornosť antroponymii, v rámci ktorej sledovali rôznorodé aspekty. Vlastné mená v slovníkoch stáli v centre pozornosti Moniky Czerepowickej – *Elektroniczny słownik nazw własnych Warszawy „Toposław“*, Zygmunta Saloniho – *Nazwy własne w Słowniku gramatycznym języka polskiego* a Mariusza Rutkowskeho – *Od wiedzy o denotacie do definicji. Problem definiowania w Słowniku konotacji nazw własnych*. Morfológii antropónym sa venovala Danuta Makowska, ktorá v príspevku *Formy deprecjatywne imion i nazwisk w języku polskim* ilustrovala viaceré nesklonné antroponymá, pričom najväčší dôraz kladla na explikáciu zmeny rodu pri krstných menách v paradigmách, s ohľadom na vynárajúce sa rozdiely od vzorovej paradigmy. Krstné mená sledovala aj Mária Vargová, ktorá v príspevku *Die mehrfache Taufnahmengabung bei der deutschen Bevölkerung in Ungarn im 18. Jahrhundert* poukázala na spolunažívanie nemeckého a maďarského etnika s ohľadom na 16. – 18. storočie. M. Vargová zdôraznila, že príchod Nemcov nebol sprevádzaný násilím ani vojnami a ich prítomnosť v maďarskej krajine zaznamenala zásadný vplyv na utváranie maďarských krstných mien, pričom vznikali najmä dvoj- a viacslovné mená pozostávajúce z nemeckého a maďarského mena (Mária Gizela). Na základe tejto skutočnosti konštatovala, že Maďari prijali nemecké zvyky a tradície, ktoré sa premietli vo viacslovnom pomenovaní detí nezvyčajnom pre Maďarov. Vplyvom germánskych mien na poľské obyvateľstvo a tým, ako ich vnímalo, sa zaoberal aj Edward Breza v príspevku *Germańskie imiona teoforyczne u obywateli polskich*, ktorý naznačil dve možné koncepcie. V prvom prípade je zreteľný aspekt samotného pomenovania Boh, boží, ktorý je súčasťou prísloví, a tak je následne pevne ukotvený v mentálnej ľudskej pamäti. V druhom prípade sú známe pomenovania germánskeho božstva, ktoré sa však transformáciou dostali do mien poľského obyvateľstva, no majú už iný než pôvodný význam (*Lampert, Robert*). Mená židovského obyvateľstva sledovala Zofia Abramovicz v príspevku *Sposoby identyfikacji*

ludności żydowskiej w Białymstoku w XIX. wieku w świetle metryk Gminy Żydowskiej, v ktorom sa zamerala na mená židovských detí pri ich narodení a na zmenu pri sobáší, pričom ich demonštrovala z fonetického a morfológického pohľadu. Konštatovala, že Židia si dosiaľ dokázali udržať svoje zvyky a kultúru, ktorá odoláva vplyvu iných národov a jazykov, najmä na utváraní a dávaní krstných mien.

V rámci antroponymie bola zastúpená aj tematika priezvisk, ktorá rezonovala u Małgorzaty Pawlikowskej – *Nazwiska mieszkańców parafii Strzegowo w powiecie mławskim*. V príspevku poukázala na priezviská odvodené od apelatív, antroponým a terénnych názvov, pričom postrehla, že najčastejšie sa priezviská tvoria sufixmi *-ak* a *-iç* (*Tomčak*, *Mukačevič*). Priezviskami motivovanými ojkonymami a terénnymi názvami sa zaoberal Ludwig Selimski v príspevku *Z badań nad nazwiskami odtoponimicznymi w Bułgarii*, ktorý ilustrovaním mnohých príkladov poukázal na stratu ich lokalizačnej funkcie. Súčasnými priezviskami z Olsztyna sa v príspevku *Wybrane kresowizmy w nazwiskach współczesnych olsztynian* zaoberala i Wanda Szulowska. Túto problematiku reflektoval i príspevok *Niemieckie zjawiska fonetyczno-fonologiczne i słowotwórcze w nazwiskach pomorskich*, ktorého autorom je Zenon Lica, ktorý na pozadí nemeckej kolonizácie poukázal na foneticko-fonologické i slovotvorné javy v súčasných priezviskách so zvýšeným zreteľom na vokalické (diftongizácia a kontrakcia) a konsonantické (asimilácia, velarizácia, disimilácia) zmeny.

Okrem antroponymie tu mali svoje miesto aj príspevky súvisiace s toponymiou. Jerzy Duma v príspevku *Kilka ciekawych nazw terenowych Pomorza Zachodniego (z wieloznacznym zakończeniem -anc niem. -anz)* ilustroval viaceré slovanské a nemecké názvy zo slovníka terénnych názvov a analyzoval ich etymológiu s ohľadom na praslovanské rezíduá. Analýzu terénnych názvov vybraného poľského okresu na pozadí farieb mapoval príspevok *Nazwy terenowe powiatu kolneńskiego z określeniem barwy* od Marty Wilczewskiej. Do okruhu toponymie spadá aj príspevok z hydronymie *Neslovanské hydronymá na západnom Slovensku* od Juraja Hladkého a Andreja Závodného, v ktorom autori sledovali motiváciu vzniku neslovanských hydroným na pozadí nemeckej, maďarskej, chorvátskej a českej kolonizácie, pričom zdôrazňovali i motiváciu ojkonymami.

S hydronymiou čiastočne súvisel aj príspevok *Názvy slovenských kúpalísk v komparatívnych súvislostiach s hydronymami* od Andrey Goóťšovej. Tá sa však zamerala na motiváciu vzniku názvov slovenských kúpalísk a porovnávala ju s motiváciou tvorenia hydroným. Poukázala na skutočnosť, že kým hydronymá v minulosti motivovali viaceré činitele (antroponymá, terénne názvy či osídľovacie procesy atď.), v súčasnosti podliehajú ich názvy procesu štandardizácie, ktorý si vyžaduje presnosť, jednoznačnosť a (spisovnú) jazykovú ukotvenosť. Naproti tomu názvy slovenských kúpalísk, vymedzujúc kryté, letné, termálne a prírodné kúpaliská, najmä však čoraz intenzívnejšie sa budujúce akvaparky, pri tvorení názvov nerešpektujú a nezohľadňujú normu spisovného jazyka, pretože sa skôr uprednostňuje komerčný zámer, ktorého dôsledkom je spojenie internacionálneho pomenovania s ojkonymom (*AquaRelax Dolný Kubín, Tatrallandia Liptovský Mikuláš, Meander park Oravice*). Chrématonymami, ktoré už nenesú pečať hydronymie, sa vo svojom príspevku *Chrematonimy odhydronimiczne* zaoberala aj Urszula Bijak.

Z oblasti „rýdzo“ chrématonomastickej bol príspevok *O spôsobochoch tvorenia chrématoným* od Lenky Garančovskej a Martina Ološtiaka, ktorí sa pokúsili o klasifikáciu chrématoným, pričom demonštrovali aj spôsoby ich tvorenia (vzniku) na základe teórie lexikálnej motivácie z oblasti pragmatónym mliekarského priemyslu. Ich hlavným cieľom bolo načrtnúť nominačno-onymické zákonitosti v spomínanej triede chrématoným. Utváranie názvov chrématoným sa venovala aj Romana Łobodzińska v príspevku *Imiona w różnych klasach chrematonimów*. Aj Adam Siwiec upriamil pozornosť v príspevku *Terminy w teorii onomastycznej, ich rola w klasyfikacji i analizie nazw obiektów handlowych* na teóriu (klasifikáciu a terminológiu) chrématoným, no demonštroval ju aj na príkladoch názvov z obchodných objektov. S danou problematikou úzko súvisel aj príspevok (*Chrématonymické modely v synchrónno-diachrónnych súvislostiach*) od Jaromíra Krška, ktorý sa sústredil na modely pomenovania vlastných mien a ich teoretické stváranie v poňatí V. Blanára, M. Majtána, R. Šrámka, J. Pleskalovej, ktoré sú vypracované v oblasti antroponymie, toponymie, ojkonymie, hydronymie a chrématonymie. V predloženej štúdii J. Krško zdôraznil univerzálnosť modelov pomenovania bez ohľadu na jazyk používateľov a zároveň spochybnil predstavu o pevnom vzťahu modelu tvarovania slov a národného jazyka.

Do daného okruhu patrí aj príspevok *Zagadnienia chrematonimii chińskiej* Ireny Kałużyńskiej, ktorá sa zamýšľala nad otázkami v čínskej chrématonymii, keďže poukázala na divergentný pohľad pri skúmaní chrématonym na „Západe“ a „Východe“, pričom demonštrovala odlišnosti v znakovom systéme. Hlavný zreteľ kládla na názvy zahraničných značiek, ktoré sa dostávajú do čínskeho jazyka, a konfrontovala ich s názvami čínskych značiek, ktoré majú v miestnom jazyku isté „posolstvo“ a meno môže ovplyvniť osud výrobku. Autorka demonštrovala, že názvy musia byť sémanticky transparentné a táto požiadavka sa prenáša aj na zahraničné názvy.

Ostatné príspevky mali špecifické zameranie týkajúce sa rôznych subdisciplín chrématonymie. Príspevok *Názvy poistných produktov slovenských poisťovní* Alexandry Chomovej sledoval pomenovania poistných produktov 12 slovenských poisťovní. V rozsiahlom jazykovom súbore autorka analyzovala realizáciu informačnej, identifikačnej, charakterizačnej, psychologickéj či reklamnej funkcie tohto špecifického druhu chrématonymie. Zároveň sa zameriavala na formálnu štruktúru, na spôsoby tvorenia a na identifikáciu jazykových komponentov v pomenovaniach poistných produktov, ktoré odkazujú na mimojazykovú skutočnosť spojenú s identifikáciou základných charakteristík poistenia, ako sú druh poistenia (*Poistenie dlžníka úveru*), rozsah poistného krytia (*Domácnosť Plus*), očakávaná flexibilita (*Flexi Life*), dynamika investovania (*Dynamik Plus*), určenosť pre konkrétneho poistníka (*Senior Plus*) alebo dĺžka poistného obdobia (*TRAVEL 365*). V príspevku *Nazwy placów targowych w wybranych miastach Polski – swoistość miejsca a model nazewniczy* od Halszky Górnej sme sa oboznámili s názvami námestí. Autorka pri explikácii pomenovaní zohľadňovala historické hľadisko, ktoré považovala za relevantné z dôvodu následnej komparácie so súčasnými názvami. Vyjadrila presvedčenie, že názvy súčasných námestí sú do značnej miery ovplyvnené názvami trhovísk, ktoré sa v minulosti uskutočňovali na ich mieste (námestie *Súkenny trh* súvisí s tým, že v minulosti sa na mieste námestia predávalo súkno). Ďalší príspevok *Techniki nominacyjne w zakresie wspólczesnego nazewnictwa wyrobów piekarnicznych i cukiernicznych* od Violetty Jarosovej bol zameraný na názvy cukrárskych a pekárskych výrobkov, pri ktorých autorka poukázala na rôznorodosť pomenovacích spôsobov, pretože sa tu vyskytujú heterogénne druhy motivácií. Beata Afeltowicz v prí-

spevku *Kilka uwag na temat współczesnych falaronimów polskich* zase upriamila pozornosť na faleronymá, konkrétne na vyznamenania a tituly, pri ktorých predstavila ich chápanie, vymedzenie a funkciu v poľskej onomastike po roku 1989, pričom vychádzala z mnohopočetných názorov. Príspevok *Chrematonimy na stronach internetowych wirtualnych państw i społeczeństw* od Izabely Domaciukovej-Czarnej reflektoval problematiku internetového boomu, ktorý nastal od 70. rokov 20. storočia. Autorkiným cieľom bola analýza vybranej skupiny chrématoným nachádzajúcich sa vo virtuálnom svete, ktoré následne porovnávala s pomenovaniami v reálnom svete. Podľa jej zistení internetový svet rozširuje objektívne bádanie klasických oným o nové onymické súbory.

Bohato bola zastúpená aj tematika literárnej chrématonymie, ktorú ozrejмили Urszula Kęsik – *Chrematonimy w literaturze*, Henryka Munia – *Chrematonimy we współczesnej prozie rosyjskiej* a Magdalena Graf – *Nazwa własna, przedmiot własny – uwagi o literackiej chrematonimii*. Autorky sa usilovali dôsledne explikovať a vymedziť funkciu chrématoným v literatúre, pričom sledovali aj uplatnenie špecifickej literárnej chrématonymie v textovom mikrosvete na pozadí sociálno-kultúrnej interpretácie (identifikácie). Pestrá paleta chrématonymicky orientovaných príspevkov ponúkla i explikáciu názvov firiem (Kinga Banderowicz – *Mens sana in corpore sano. Współczesne tendencje w nazewnictwie polskich sanatoriów*, M. Switała-Cheba – *Z metodologii badań nad nazwami firm*), názvov lekární (Anna Czapla – *Semantyka nazw lubelskich aptek*, Agnieszka Kutyla – *Klasyfikacja nazw lubelskich aptek*), názvov vlakov (Piotr Tomasik – *O nazwach kategorii pociągów*) i názvov čajov (Małgorzata Magda-Czekaj – *Czy nazwy herbat to chrematonymi?*).

Trojdnové rokovanie zakončilo plenárne zasadnutie, ktoré opätovne mapovalo všeobecnú problematiku chrématoným, ich klasifikácie a vymedzenie jednotlivých druhov chrématoným. Takýmto spôsobom kreovala svoj príspevok aj Ewa Rogowska-Cybulska, ktorá sa v príspevku *Rola słowotwórstwa w kształtowaniu wartości perswazyjnej chrematonimów (na przykładzie nazw gdańskich firm handlowych i usługowych)* už konkrétnejšie zamerala na chrématonymá z oblasti obchodu a služieb, pričom poukázala na opodstatnenosť slovtvorného procesu a hodnotu tvarovania pri tvorení pomenovaní.

Jednotlivé okruhy tém, ktoré odzneli na 17. poľskej medzinárodnej onomastickej konferencii, opätovne poodhalili a podčiarkli rôznorodosť a aktuálnosť výskumu nielen z chrématonymickej oblasti onomastiky. Prednesené referáty dozaista vnukli podnet iným, zahraničným účastníkom, aby verifikovali dosiahnuté výsledky kolegov i vo svojom okruhu a tak vzájomne konfrontovali zistenia účastníkov z Nemecka, Česka, zo Slovenska, z Ukrajiny, Maďarska a Bulharska.

Andrea Goóšová

SPYTOVALI STE SA

Zelektronizovať služby? – Do jazykovej poradne Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV sme dostali e-mail s otázkou, ako spisovne vyjadriť význam slova *zelektronizovať* napríklad vo vete *Zelektronizovali sme niekoľko nových služieb*.

O správnosti slovesa *zelektronizovať* zapochyboval náš pisateľ pravdepodobne preto, že ho nenašiel v nijakej aktuálnej kodifikačnej príručke ani v slovníkoch cudzích slov. V 1. zväzku Slovníka súčasného slovenského jazyka z r. 2006 nájdeme len slovo *elektronizácia* vo význame „zavádzanie elektroniky, prenosu informácií prostredníctvom počítačov a iných prostriedkov informačných a komunikačných technológií, napr. internetu, mobilných sietí“ s príkladmi jeho použitia v spojeniach *elektronizácia knižníc*; *urýchlená elektronizácia telefónnych ústrední*; *rozvoj elektronizácie platobného styku*; *elektronizácia vo výučbe*. Podstatné meno *elektronizácia* sa uvádza aj v slovníkoch cudzích slov (pravda, s menej aktuálnym výkladom). Z textov v Slovenskom národnom korpuse (ďalej SNK) vyberáme na ilustráciu takéto doklady fungovania slova *elektronizácia*: *Takže niet inej alternatívy ako elektronizácia jazykovedy, pod ktorou rozumieme používanie počítačov v rozličných fázach jazykovedného výskumu. – Krajiny kráčajúce cestou informatiky, digitalizácie a elektronizácie budú určite ekonomicky najvýkonnejšie a najúspešnejšie*.

Z významu slova *elektronizácia* „zavádzanie elektroniky, prenosu informácií...“ vyplýva, že ide o podstatné meno pomenúvajúce činnosť, pričom súvisí so slovesom *elektronizovať* (porov. *elektrifikácia* „zavádzanie elektrickej energie“ – *elektrifikovať* „zavádzať, zaviesť elektrickú energiu“; *elektrizácia* „nabíjanie telies elektrickým nábojom“ – *elektrizovať* „nabíjať, nabíť elektrickým nábojom“ a podobne). Tak aj sloveso *elektronizovať* možno vysvetliť ako „zavádzať, zaviesť elektroniku, prenos informácií...“. Podoba *zelektronizovať* je odvodenina utvorená zo slovesa *elektronizovať* pomocou predpony *z-* a jej význam je „zaviesť elektroniku, prenos informácií...; uskutočniť elektronizáciu“ (porov. slovesá *zelektrifikovať* a *zelektrizovať* v Krátkom slovníku slovenského jazyka, 2003). Aj keď sloveso *elektronizovať* je podobne ako slovesá *elektrifikovať* a *elektrizovať* obojvidové, predponovým slovesom *ze-*

lektronizovať sa zdôrazňuje dokonavosť. O jeho potrebnosti svedčia aj takéto vyjadrenia z tlače: *Podnik budúceho storočia sa bude snažiť zelektronizovať všetko, čo sa bude dať.* (SNK) – *Oproti stavu pred desiatimi rokmi sa totiž slovenské domácnosti výrazne zelektronizovali.* (SNK) – *Žiadna z doterajších vlád nedokázala zelektronizovať štátnu správu.* (SNK)

Na záver možno iba zhrnúť, že sloveso *zelektronizovať* je dobre utvorené a v súčasnej „elektronickej dobe“ aj potrebné. Vo vete *Zelektronizovali sme niekoľko nových služieb* je použité správne.

Iveta Vančová

Význam a pravopis prídavného mena *barikový* v slovenčine. – Do telefonickej jazykovej poradne Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV (ďalej JÚLŠ SAV) sme dostali otázku, ako správne písať prídavné meno *barikový* v spojeniach *barikový sud* a *barikové víno* a či je vôbec toto slovo v slovenčine spisovné, prípadne či neexistuje iný spisovný ekvivalent s rovnakým významom. Volajúca uviedla, že v slovenských textoch sa stretáva s grafickou podobou *barikový* i *barrikový*, ale v lexikografických príručkách slovenského jazyka sprístupnených na webovej stránke JÚLŠ SAV toto slovo nenašla.

Prídavné meno *barikový*, resp. *barrikový* sa neuvádza v príručkách sprístupnených v elektronickej podobe, ale ani v 1. zväzku Slovníka súčasného slovenského jazyka z roku 2006 či v piatom vydaní Veľkého slovníka cudzích slov od S. Šalinga, M. Ivanovej-Šalingovej a Z. Maníkovej z roku 2008. V tomto slovníku cudzích slov i v takzvanom akademickom Slovníku cudzích slov z r. 2005 sprístupnenom na stránke JÚLŠ SAV však nájdeme podstatné meno *barrique* prevzaté z francúzštiny s významom „1. veľký sud z dubového dreva používaný na dozrievanie koňakov“ a „2. stará francúzska jednotka objemu (až 300 l)“. Pomenovanie špeciálneho suda, ktorý sa používa nielen na dozrievanie koňaku, ale aj na dozrievanie vína, podstatné meno *barrique*, sa v slovenčine používa už aj v adaptovanej podobe – *barik*, napríklad: *Samotný barik, nový alebo starý, francúzsky alebo americký a viac či menej vypálený v rozhodujúcej miere ovplyvňuje senzoriku moku* (Vínna encyklopédia na <http://vino.etrend.sk>). – *Víno zraje 12 mesiacov v sude a 22 mesiacov v bariku* (Filozofia času vína, 2005, Slovenský národný korpus). Na pomenovanie tohto špeciálneho veľkoobjemového suda (vo francúzštine

majú na pomenovanie iných drevených sudov aj slová *fût* a *futaille*) sa u nás však častejšie používa zložené pomenovanie *barikový sud*, v ktorom prídavné meno *barikový* je utvorené od adaptovanej podoby podstatného mena *barik* domácou príponou *-ový*. Prídavné meno *barikový* sa používa aj vo výrazoch ako *barikové víno*, *bariková technológia* a *bariková pivnica*, s ktorými sa stretávame v textoch o výrobe a akosti vín, napr. *Tradičné drevené sudy nahradili takzvané barikové sudy. – Existujú mnohé legendy vysvetľujúce vznik metódy výroby barikového vína. – Bariková technológia spočíva v kontakte vína s vypáleným vnútrom barikového suda. Vzájomná výmena aromatických látok obohacuje chuť vína v barikovom sude* (citované z textov na internete). V súvislosti s *barikovým vínom* (t. j. vínom z *barikových sudov*) sa môžeme stretnúť aj s významovo všeobecnejším prívlastkom *sudové*, napr. *Pripomenulo mi to ochutnávku u pána Matyšáka v Pezinku, keď nám s pýchou ukázal svoje barikové (sudové) rulandské biele, jeho najlepšie víno* (Slovenský národný korpus), ktorý sa však používa iba na vysvetlenie významu prídavného mena *barikový*. Vo vinárskej terminológii sa spojeniami *sudové víno* a *barikové víno* pomenúvajú dva odlišné pojmy.

Typický *barikový sud* pochádza z oblasti Bordeaux, vyrába sa z dubového, zriedkavejšie aj z agátového dreva a má štandardný objem 228 litrov. Hoci v slovenských textoch na internete sa v súčasnosti stretávame s dvoma grafickými podobami prídavného mena – *barikový* i *barrikový* –, slovenskej adaptácii, čiže prispôsobeniu domácejmu pravopisu, zodpovedá podoba prídavného mena *barikový* s jedným *r* v slovotvornom základe. Túto pravopisnú podobu ako jedinú sme našli aj v databáze Slovenského národného korpusu i v publikácii *Vinárstva a vína Slovenskej republiky 2008* (2007). Popri prídavnom mene *barikový* sa v slovenčine používa aj jednoslovné pomenovanie barikovej technológie – dejové podstatné meno *barikovanie*, ako aj sloveso *barikovať* a prídavné *barikovaný* (napr. *barikované víno* = víno, ktoré prešlo procesom *barikovania*).

Slová *barikový*, *barikovanie*, *barikovať* a *barikovaný* sú odborné termíny z vinárstva a ide o správne utvorené a spisovné výrazy. Vzhľadom na frekvenciu ich používania v súčasnej slovenčine odporúčame zaradiť tieto slová aj do slovenských slovníkov cudzích slov.

Katarína Kálmánová

Z JAZYKOVÝCH RUBRÍK

O používaní slova prevedenie

SILVIA DUCHKOVÁ

O nesprávnom používaní sloviess *prevádzať* a *previesť* sa písalo už neraz. Často sa presviedčame, že rovnako nevhodne sa používa aj slovo *prevedenie* utvorené od dokonavého slovesa *previesť*. Ide napr. o takéto formulácie: *farebné prevedenie sprchovacích kútov, terénny model v dvoch prevedeniach, nevšedné prevedenie Čechovovej Čajky*. Základný význam slovesa *previesť* je „vedením dostať, dopraviť cez niečo, premiestniť inde“. Je napospol jasné, že slovo *prevedenie* použité v citovaných formuláciách nemá nič spoločné s dopravovaním či premiestňovaním. Význam, o ktorý tu ide, možno v jednotlivých prípadoch vyjadriť rozličnými výrazmi: *farebná úprava sprchovacích kútov, terénny model v dvoch vyhotoveniach, nevšedné stvárnenie (podanie, predvedenie, spracovanie, realizácia) Čechovovej Čajky*. Niekedy sa slovo *prevedenie* používa nielen nevhodne, ale aj zbytočne, napr. *na prevedenie analýzy stačí malý počet vzoriek*. Tu možno slovo *prevedenie* nahradiť slovom *vykonanie* (*na vykonanie analýzy*), ale vystačíme aj so slovom *analýza* – *na analýzu stačí malý počet vzoriek*, lebo vykonávanie činnosti vyjadruje už samo slovo *analýza*. Podobne slovné spojenie *pánska služobná rovnošata v zimnom prevedení* môžeme upraviť na jednoduchšie *pánska služobná rovnošata na zimu*.

(Roľnícke noviny, 2007, č. 48, 30. novembra, s. 19)

Kedy píšeme tip a kedy typ

KATARÍNA KÁLMÁNOVÁ

Jednou z častých otázok, ktoré dostávame do jazykovej poradne, je aj používanie podstatného mena *tip* s mäkkým *i* a podstatného mena *typ* s tvrdým *y*. Obe slová sú cudzieho pôvodu. Slovo *tip* sa k nám dostalo z angličtiny a v slovenčine sa používa v dvoch významoch: ako synonymum výrazov „odhad, predpoklad výsledku v športe, pri stávkach a podobne“ a ako „dobrá rada, odporúčanie“. Mäkké *i* teda píšeme v slove *tip* vo vetách ako *Zase mi nevyšiel ani jeden tip a nič som nevyhral. – Náš tip na tento víkend je návšteva akvaparku v Senci. – Kadernička mi dala dobré tipy, ako si môžem upraviť vlasy.* Slovo *typ* pochádza z gréčtiny a pomenúva sa ním „súbor charakteristických vlastností alebo jeho reprezentanti, alebo aj výrobok, ktorý je predstaviteľom celej série“. S ypsilonom píšeme slovo *typ* vo vetách ako *Ja nie som vedecký typ. – Založili sme stranu nového typu. – Nové autobusy sú energeticky úspornejšie než staršie typy.*

(Roľnícke noviny, 2007, č. 49, 7. decembra, s. 19)

Aj – ani

SILVIA DUCHKOVÁ

Spojky *aj, ani* majú spoločné to, že patria medzi prirad'ovacie spojky so zlučovacím významom. Každá však vyjadruje tento význam iným spôsobom, preto by sa nemali zamieňať. Spojka *aj* spája členy viacnásobného výrazu alebo pripája kladnú vetu, napr. *Na seminár prišli všetci prednášajúci aj študenti. – Nakúpili zeleninu, ovocie aj nejaké nápoje. – Zaviezol hostí do hotela, aj sa postaral o ich ubytovanie.* Spojka *ani* vyjadruje zlučovací alebo rozlučovací vzťah, a to v záporných vetách, napr. *Nepomohli vyhrážky ani plač. – Nebude zo psa slanina, ani z vlka baranina.* Neraz zachytíme vety, ktoré majú záporný význam, ale namiesto spojky *ani* sa v nich použila spojka *aj*: *Spoločnosť neplatila nielen odvody, ale aj dane. – Nemožno vylúčiť aj*

vplyv iných faktorov. – Nezabudnite aj na dostatok spánku. Tieto vety mali znieť takto: Spoločnosť neplatila nielen odvody, ale ani dane. – Nemožno vylúčiť ani vplyv iných faktorov. – Nezabudnite ani na dostatok spánku.

(Roľnícke noviny, 2007, č. 50, 14. decembra, s. 19)

Pour féliciter 2008!

IVETA VANČOVÁ

Na vianočných a novoročných pohľadniciach alebo na samostatných novoročenkách sa stretávame s dvojslovnou formulkou *pour féliciter* [vysl. pur fêlisité], spravidla v spojení s príslušným letopočtom označujúcim nadchádzajúci rok. Toto ustálené, všeobecne známe a medzinárodne používané slovné spojenie nahrádza pranie šťastia v novom roku.

Častejšie sa – z úsporných dôvodov – namiesto slov *pour féliciter* používa skratka, pri ktorej sa slová nahrádzajú začiatočnými písmenami. Tie bývajú veľké alebo malé a dáva sa za nimi bodka, napr. *P. F.* alebo *p. f.*, niekedy sa uvádzajú bez bodiek a bez medzier – *Pf* i *pf*. Za skratkou sa môže uvádzať plný letopočet, napr. *P. F. 2008*, *p. f. 2008*, alebo letopočet skrátene na posledné dve číslice – vtedy sa namiesto číslic označujúcich tisícročie a storočie píše apostrof – *P. F. '08*, *p. f. '08*, *Pf '08* i *pf '08*.

Na záver si teda spoločne zaželajme – *POUR FÉLICITER 2008!*

(Roľnícke noviny, 2007, č. 51 – 52, 21. decembra, s. 19)

Obsah 44. ročníka

BELÁKOVÁ, Mária: Odkaz veršovanej kroniky obce Cífer z roku 1813 (Czsiffer w roku 1813)	7
CIHOVÁ, Jarmila: Termíny v environmentalistike (Anglicizmy v environmentálnych textoch EÚ)	65
FINDRA, Ján: Zámená a kontext	257
GLADIŠ, Marián: <i>Glokálny</i> – lokálny s potenciálom globálneho	143
KAČALA, Ján: Akú štýlovú hodnotu má slovo <i>bulvár</i> v novšom význame? ...	3
KAČALA, Ján: Martin Kukučín – tvorca slovenského prozaického literárneho jazyka na konci 19. storočia	129
KAČALA, Ján: Nevšedné životné jubileum profesora Vincenta Blanára	321
KAČALA, Ján: Praktická jazyková kultúra z rozmanitých strán	193
KÁLMÁNOVÁ, Katarína: <i>Dysfunkcia a disfunkcia</i>	78
KUCHAR, Rudolf: Čo hovoria právne ustanovenia v stredovekom kódexe o slovenčine a Slovákoch	262
PEKARÍKOVÁ, Katarína – DUDA, Marek: Tvorba názvoslovia vtákov s dôrazom na motivačné zákonitosti slovenského jazyka	330
PIŠŤÚT, Ivan – LACKOVIČOVÁ, Anna – LISICKÁ, Eva: Slovenské názvoslovie lišajníkov (r. 2010)	207
WICKLEINOVÁ, Michaela: Jazykový a myšlienkový stereotyp v úvodníku bulvárnej tlače	201

DISKUSIE

HORŇANSKÝ, Imrich: O jednej funkcii geografických názvov – lokalizácia objektov s nezreteľným určením	13
---	----

Z HISTORICKEJ LEXIKY

KRAJČOVIČ, Rudolf: Z lexiky stredovekej slovenčiny s výkladom názvov obcí a miest (19 – 24)	21, 82, 146, 228, 272, 337
---	----------------------------

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

DUCHKOVÁ, Silvia: Šťavnatá reč Záhorákov	237
DVORNICKÁ, Eubica: <i>Alebo bude dážď pršať, alebo bude pekne</i>	154
LALIKOVÁ, Tatiana: Germanizmy v staršej slovenskej lexike	346
MARIČOVÁ, Anna: <i>Zabijačka</i> v Starej Pazove	281

SMATANA, Miloslav: Pomenovania niektorých hudobných nástrojov v slovenských nárečiach	29
VALENTOVÁ, Iveta: Niektoré české botanické a zoológické názvy v predpisovnom období slovenčiny	90

ROZLIČNOSTI

Chybné používanie príslovky <i>stále</i> . T. Rončáková	241
O slovese <i>bankovať</i> . S. Mislavičová	290
<i>Papilomavirus</i> či <i>papilómavirus</i> . K. Kálmánová	292
Prídavné meno <i>genetický</i> . K. Kálmánová	95
Priezviská <i>Oboňa</i> a <i>Soboňa</i> . M. Majtán	243
Priezvisko, vznik a pôvod rodu Medňanských zo Starej Turej. M. Majtán ..	355
<i>Vychytať</i> – <i>vychytaný</i> – <i>vychytávka</i> . I. Vančová	38
Vzor <i>matkín</i> v súčasných Pravidlách slovenského pravopisu. M. Považaj	166

SPRÁVY A POSUDKY

Dánske sympóziu o odbornom jazyku a komunikácii. J. Levická	41
Dynamické tendencie v slovenskom pravopise. D. Palecková	298
Komplexne o teoretických aspektoch a výsledkoch výskumu fungovania zvukových javov v rečovej praxi. L. Jasinská	115
Konferencia Človek a jeho jazyk 2010. K. Gajdošová	106
Kultúra slova spomína na Ivana Masára. M. Pisárčiková	104
Nespisovné vrstvy jazyka v pôvodnej tvorbe. A. Oravcová	171
Nová kniha o patrocíniách. I. Valentová	306
O (nielen) elektronickej podmienenej komunikácii Vladimíra Patrša. I. Hajdučeková	49
Okrúhle životné jubileum Adriany Ferenčíkovej. M. Považaj	97
Pán jazykovedec Ján Horecký. M. Šimková	100
Pätnásť ročníkov súťaže v prednese kresťanskej poézie a prózy. M. Šimková	169
Správa zo XVII. poľskej onomastickej konferencie A. Goóťšová	357
Tradičné stretnutie mladých lingvistov už po devätnásty raz. L. Garančovská	44
Užitočný seminár o geografickom názvosloví. I. Vančová	245
Vybrané štúdie Jána Findru. S. Ondrejovič	248
Zdravica Ivete Felixovej Gárikovej. M. Smatana – E. Dvornická	294

SPYTOVALI STE SA

Aký je rozdiel medzi slovami <i>ochorenie</i> a <i>choroba</i> ? S. Duchková	125
<i>Zelektronizovať služby</i> ? I. Vančová	365
<i>Mliečny automat</i> . I. Vančová	309
<i>Môžeme mať vášeň</i> ? K. Kálmánová	58
Môžeme pozvať poslucháčov k počúvaniu relácie? K. Kálmánová	124
<i>Odchádzka</i> . I. Vančová	123
<i>Potravinový reťazec</i> či <i>potravínový reťazec</i> . M. Považaj	178
<i>Profesné, profesionálne</i> či <i>profesijné oblečenie</i> . K. Kálmánová	57
<i>Protiporezná vložka</i> ? I. Vančová	180
Slovo <i>potítka</i> a jeho ekvivalenty v spisovnej slovenčine. M. Považaj	251
Slovo <i>sledovateľ</i> v slovnej zásobe slovenčiny. M. Považaj	122
Význam a pravopis prídavného mena <i>barikový</i> v slovenčine. K. Kálmánová	366
<i>Živonarodený</i> a <i>mŕtvonarodený</i> . K. Kálmánová	310

Z NOVÝCH VÝRAZOV

Nové výrazy (55). S. Duchková	313
-------------------------------------	-----

Z JAZYKOVÝCH RUBRIK

<i>Aj – ani</i> . S. Duchková	369
<i>Babie leto</i> . K. Kálmánová	317
<i>Celkom</i> nie je <i>celkove</i> . S. Duchková	189
Čo je <i>fras</i> ? K. Kálmánová	188
Čo je <i>žito</i> ? I. Vančová	191
Desatinné čísla. K. Kálmánová	60
<i>Dvojaké</i> či <i>dvojité</i> ? S. Duchková	255
<i>Dvojmetrový</i> aj <i>2-metrový</i> . I. Vančová	127
<i>Európska únia</i> a <i>Únia</i> . I. Vančová	186
<i>Hmyzie tykadlá – hmyzová kalamita</i> . S. Duchková	190
Chodíme na <i>huby</i> i na <i>hriby</i> . I. Vančová	255
<i>Jednorazový</i> , nie <i>jednorázový</i> . S. Duchková	253
Kedy píšeme <i>tip</i> a kedy <i>typ</i> . K. Kálmánová	369
Komu prináleží oslovenie <i>profesor</i> ? K. Kálmánová	179
<i>Krúdel' rýb</i> alebo <i>húf rýb</i> ? K. Kálmánová	62
<i>Kružídlo</i> , <i>ležadlo</i> , <i>tlačidlo</i> , <i>strúhadlo</i> . K. Kálmánová	184
<i>Maskara</i> , <i>špirála</i> , <i>riaseňka</i> . K. Kálmánová	253
<i>Meriame</i> , <i>staviame</i> , <i>večeriame</i> . I. Vančová	319

<i>Môjho či mojeho?</i> I. Vančová	254
<i>Na jeseň i v jeseni.</i> I. Vančová	320
<i>Nájomník, nájomca, podnájomník...</i> K. Kálmánová	181
<i>O babom lete, pod Babou horou.</i> S. Duchková	127
O internete. K. Kálmánová	61
O názvoch hradov a zámkov. I. Vančová	63
O používaní slova <i>prevedenie</i> . S. Duchková	368
O predponách <i>s-/z-/zo-</i> . K. Kálmánová	183
O príponách <i>-yňa</i> a <i>-ina</i> . I. Vančová	185
<i>Obrí</i> a <i>obry</i> . K. Kálmánová	187
<i>Opis, popis, opísať, popísať</i> . K. Kálmánová	256
<i>Ôsmim</i> či <i>ôsmym?</i> I. Vančová	61
<i>Pletacia priadza</i> a <i>rybacia polievka</i> . K. Kálmánová	186
<i>Pour féliciter 2008!</i> I. Vančová	370
Používanie zámena <i>svoj</i> . S. Duchková	319
Predložka <i>mimo</i> . S. Duchková	317
<i>Prehlásenie</i> nie je <i>vyhlásenie</i> . S. Duchková	318
Skloňovanie prídavného mena <i>obrí</i> . K. Kálmánová	189
Skloňujeme a prechýľujeme priezviská. I. Vančová	182
Slovesá <i>opísať</i> a <i>odpísať</i> . I. Vančová	183
<i>Súčasný</i> , nie <i>súčastný</i> . S. Duchková	191
<i>Špajza</i> či <i>komora?</i> K. Kálmánová	59
<i>Takýto – takíto, ktorýsi – ktorísi</i> . S. Duchková	128
<i>Vinný</i> alebo <i>vínny?</i> I. Vančová	184
<i>Vo včel'om mede, so včel'ou usilovnosťou</i> . S. Duchková	187
<i>Zavárame do pohárov</i> či <i>do fliaš?</i> I. Vančová	59
Index 44 ročníka. S. Mislovičová	375
Informácie autorom	64
Obsah 44. ročníka	371

Index 44. ročníka

Kurzívou sú vytlačené slová, spojenia slov, väzby a pod., ktoré sa podrobnejšie rozoberajú z významovej, pravopisnej, výslovnostnej, gramatickej a štylistickej stránky.

17. európske sympóziu o odborných jazykoch, správa z podujatia 41 – 44
19. kolokvium mladých jazykovedcov, správa z podujatia 44 – 49
- XVII. poľská onomastická konferencia, správa 357 – 364
- 2-metrový*, pravopis 127 – 128
- agonímia 209
- aj*, význam a používanie 369
- akrokordia 209
- aktuálne využívanie pôdy*, význam termínu 75 – 76
- alektória 209
- alektóriovitě 209
- ani*, význam a používanie 369
- artónia 210
- artóniotvarě 210
- artóniovitě 210
- automat, mliečny*, význam a používanie 309 – 310
- babí, b-ie leto*, skloňovanie 127
- babí*, skloňovanie 317
- Babia hora*, skloňovanie 127
- Babovský kanál*, pôvod názvu 15
- bacidia 210, 214
- bacidina 210
- bacuľka 222
- bankovanie*, význam a používanie 291
- bankovať*, význam a používanie 290 – 292
- Bardejovské Kúpele*, pravopis 63
- barikovanie*, význam a používanie 366 – 367
- barikovať*, význam a používanie 366 – 367
- barikový, b. sud*, význam a používanie 366 – 367
- belónia 210
- biosférické rezervácie*, význam termínu 67
- Biskupová*, pôvod názvu 86
- BLANÁR, Vincent, medailón pri príležitosti životného jubilea 321 – 330
- Blatá*, pôvod názvu 15
- blýskavka 214
- bodkovnička 210
- Bogdaň*, pôvod názvu 16
- Bogota*, pôvod názvu 19
- bradatcovitě 224
- bradatec 224
- bradavnica 225
- bradavnicotvarě 225
- bradavnicovitě 225
- bralnička 221
- bralník 220
- Bratislavský hrad*, pravopis 63
- brodoa 210
- Budatínsky zámok*, pravopis 63
- Budmerický kaštieľ*, pravopis 63
- buélia 210, 211, 214
- bulvár*, význam a používanie 3 – 7
- bulvarizácia*, význam a používanie 4
- bulvarizovať sa*, význam a používanie 5
- bulvarizovať*, význam a používanie 4 – 5
- bulvárne*, význam a používanie 4
- bulvárnosť*, význam a používanie 4
- bulvárny, b-a tlač*, význam a používanie 4 – 6
- Bzovík*, pôvod názvu 17
- celkove, celkovo*, význam a používanie 189 – 190
- cirhotický*, význam a používanie 95
- Comporova stráň*, pôvod názvu 17
- cyfélia 213
- Čapov*, pôvod názvu 18
- časovanie: sloviess *merať, stavať, večerať* 319 – 320

- čelenka, froté č., frotírová č.*, význam a používanie 251 – 252
- Červený Kameň*, pôvod názvu 83, pravopis 63
- čiarovka 215
- čiarovkovité 215
- čiarovnica 218
- Čiermy*, pôvod priezviska 355 – 356
- čirovkovité 224
- Človek a jeho jazyk 2010, správa z medzinárodnej konferencie 106 – 113
- darkyňa*, význam a používanie 184 – 185
- Dedina Mládeže*, pravopis 63
- Dechtáre*, pôvod názvu 23
- dejiny jazyka: germanizmy v staršej lexike 346 – 354; lexika stredovekej slovenčiny 21 – 28, 82 – 89, 146 – 153, 228 – 236, 272 – 280, 337 – 345; odkaz veršovanej kroniky obce Cífer 7 – 12; právne ustanovenia v stredovekom kódexe o slovenčine a Slovákoch 262 – 271; niektoré české botanické a zoológické názvy v predspisovnom období slovenčiny 90 – 94
- dialektológia: expresívne výrazy v záhorskom nárečí 237 – 240; pomenovania niektorých hudobných nástrojov v slovenských nárečiach 29 – 37; výrazy súvisiace s počasím v slovenských nárečiach 154 – 165; zabíjačka v Starej Pazove 281 – 289
- dimeléna 214
- dimerela 214
- disfemizmus*, význam a používanie 79
- disfunkcia*, význam a používanie 78 – 81
- disfunkčný*, význam a používanie 78 – 81
- diskontinuita*, význam a používanie 79
- diskovka 210, 212, 214, 215, 217, 218, 218, 219, 221, 225
- diskovkovité 218
- diskovnica 219
- diskovnička 213, 219
- diskovník 225
- diskvalifikácia*, význam a používanie 79
- disonancia*, význam a používanie 79
- disproporcía*, význam a používanie 79
- Dlhá Lúka*, pravopis 63
- Dlhé Klčovo*, pôvod názvu 151
- dlhovreckotvaré 218
- dohromady*, význam a používanie 189 – 190
- dochádzka*, význam a používanie 123 – 124
- dokopy*, význam a používanie 189 – 190
- Dolné Kapince*, pôvod názvu 86
- Dolný Kalník*, pôvod názvu 26
- Dolný Kamenec*, pôvod názvu 84
- Dolný Kubín*, pôvod názvu 230
- dovedna*, význam a používanie 189 – 190
- dovolenkovať*, význam a používanie 291
- drevkatcovité 223
- drevkatec 223
- Duran*, pôvod názvu 19
- dutohlávka 212
- dutohlávkovité 212
- dvojaký, d-é občianstvo*, význam a používanie 255 – 256
- dvojitý, d-é dno*, význam a používanie 255 – 256
- dvojmetrový*, pravopis 127 – 128
- Dvorský kanál*, pôvod názvu 14
- Dynamické tendencie v slovenskom pravopise, recenzia 298 – 305
- dysfágia*, význam a používanie 79
- dysfónia*, význam a používanie 78
- dysfória*, význam a používanie 78
- dysfunkcia*, význam a používanie 78 – 81
- dysfunkčný*, význam a používanie 78 – 81
- dysgrafia*, význam a používanie 78
- dyskalkúlia*, význam a používanie 79
- dyslexia*, význam a používanie 78
- dyspepsia*, význam a používanie 79
- dyzortografia*, význam a používanie 79
- eféba 214
- ekologický*, význam termínu 65 – 78
- environment*, význam termínu 66
- environmentálny, e. manažment*, význam termínu 65 – 78

- falšovateľ 122
 farnoldia 214
 FELIXOVÁ GÁFRIKOVÁ, Iveta, medailón pri príležitosti životného jubilea 294 – 298
 FERENČIKOVÁ, Adriana, medailón pri príležitosti životného jubilea 97 – 100
 fialkovec 216
Filakovské Kováče, pôvod názvu 344
 FINDRA, Ján: Jazyk v kontextoch a textoch, recenzia 248 – 250
fľaša, zaváraca f., význam a používanie 59 – 60
flís, fleece, význam a používanie 313 – 314
flísový, fleeceový, význam a používanie 314
fras, význam a používanie 188
froté, f. čelenka, f. manžeta, význam a používanie 251 – 252
frotírový, f-á čelenka, f-á manžeta, význam a používanie 251 – 252
 fuscidea 215, 222
 fúzatec 211
 fyscia 220
 fysciovité 220
 fyskónia 220

Gemerské Dechtáre, pôvod názvu 23
genetický, význam a používanie 95
genéza, význam a používanie 95
globálny, význam a používanie 143 – 145
glokálny, význam a používanie 143 – 145

 HABOVŠTIAKOVÁ, Katarína: Poučenia a zaujímavosti o slovenčine, recenzia 196 – 197
 hafélia 215
 heppia 215
hmyzí, význam a používanie 190
hmyzový, h-á kalamita, význam a používanie 190
 hnedáčik 221
 hnedovlas 221

 HORECKÝ, Ján, medailón pri príležitosti nedežitého životného jubilea 100 – 104
Horné Kapince, pôvod názvu 86
Horný Kalník, pôvod názvu 26
Hradište, pôvod názvu 19
 hrdzuľa 221
hríb, význam a používanie 255
 hribik 218
Hronské Kľačany, pôvod názvu 148
huba, význam a používanie 255
 hubovnica 218
húf, význam a používanie 62

Chľaba, pôvod názvu 16
choroba, význam a používanie 125 – 126

Igram, pôvod názvu 87
internet, pravopis, význam a používanie 61 – 62
 iskrovka 216

 jadrovnička 221
 jadrovníkotvaré 221
 jadrovníkovité 221
 jamkatcovité 217
 jamkatec 217
 jaseňovka 210, 215
Javorina, pôvod názvu 152
Javorinky, pôvod názvu 152
Jazernica, pôvod názvu 21
jazerný, pôvod a význam 21
jazero, pôvod a význam 21
jedľa, pôvod a význam 21
jedlina, pôvod a význam 22
Jedlinka, pôvod a význam 22
jedľový, pôvod a význam 22
jednorazový, význam a používanie 253 – 254
jeho, význam a používanie 257 – 261
Jelka, pôvod názvu 22, 343
jelša, pôvod a význam 22
Jelšava, pôvod názvu 22 – 23
Jelšovec, pôvod názvu 23
jeseň, význam a používanie 320

Jestice, pôvod názvu 23
Jezersko, pôvod názvu 23
JUDÁK, Viliam – POLÁČEK, Štefan:
Katalóg patrocínii na Slovensku, re-
cenzia 306 – 308

kácat', pôvod a význam 88
Kajal, pôvod názvu 24
kajat' sa, pôvod a význam 24
kajat', pôvod a význam 23
Kajsa-Korytník, pôvod názvu 24
kal, pôvod a význam 25
Kal'ava, pôvod názvu 25
kalený, pôvod a význam 25
kalícia 211
kaliciotvaré 211
kaliciovité 211
kalichovka 218
kalina, pôvod názvu 25
Kalinov, pôvod názvu 25
Kalinovo, pôvod názvu 25
Kalná nad Hronom, pôvod názvu 26, 27
Kalná Roztoka, pôvod názvu 27
Kalná, pôvod názvu 27
Kalňany, pôvod názvu 26
Kálnica, pôvod názvu 27
Kalnište, pôvod názvu 27
Kaloša, pôvod názvu 82
Kalša, pôvod názvu 82
Kaluža, pôvod názvu 82
kameň, pôvod a význam 83
Kameňany, pôvod názvu 83
kamenec, pôvod a význam 83 – 84
Kamenica nad Hronom, pôvod názvu 83
Kamenica, pôvod názvu 84
Kameničany, pôvod názvu 84
Kamenín, pôvod názvu 83
Kamenná Poruba, pôvod názvu 84, 276
Kamenný Most, pôvod názvu 83
kamenný, pôvod a význam 84
Kamienka, pôvod názvu 85
Kanianka, pôvod názvu 85 – 86
kapela, pôvod a význam 86
Kapince, pôvod názvu 86
Kaplna, pôvod názvu 86

Kapušany, pôvod názvu 87
Kapušíanske Kľačany, pôvod názvu 148
kára, pôvod a význam 87
Karná, pôvod názvu 87
karný, pôvod a význam 87
Kátlovce, pôvod názvu 88
Kátov, pôvod názvu 88
Katúň, pôvod názvu 89
Kavečany, pôvod názvu 146
kavka, pôvod názvu 146
Kečevo, pôvod názvu 146
kečka, pôvod a význam 147
Kečkovce, pôvod názvu 147
Kečkovec, pôvod názvu 147
Kechnec, pôvod názvu 232
Kľačany, pôvod názvu 147 – 148
klada, pôvod a význam 148
Kladzany, pôvod názvu 148
kl'ak, pôvod a význam 148 – 149
Klak, pôvod názvu 149
Klasov, pôvod názvu 26
Klastava, pôvod názvu 152
kláštor, pôvod názvu 149
Kláštor pod Znievom, pôvod názvu 149
klát, pôvod a význam 149 – 150
Klátova Nová Ves, pôvod názvu 150
klátový, pôvod a význam 150
klčie, pôvod a význam 150
Klčov, pôvod názvu 151
klčovať, pôvod a význam 151
Klčovo, pôvod názvu 151
klen, pôvod a význam 151
Kleňany, pôvod názvu 151
Klenová, pôvod názvu 152
Klenovec, pôvod názvu 152
klenový, pôvod a význam 152
Klieština, pôvod názvu 152
klin, pôvod a význam 153
Klin, pôvod názvu 153
Klížska Nemá, pôvod názvu 15
klobása, pôvod a význam 228
Klobúčany, pôvod názvu 229
klobúk, pôvod a význam 229
Klobušice, pôvod názvu 228 – 229
Klokoč, pôvod názvu 229

- Klokočov*, pôvod názvu 229 – 230
klub, pôvod a význam 230
Klubina, pôvod názvu 230
klúč, pôvod a význam 230
Kľúčov, pôvod názvu 231
klus, pôvod a význam 231
Kľušov, pôvod názvu 231, 232
kňahyňa, pôvod a význam 231
kňaz, pôvod a význam 231
Kňazia, pôvod názvu 231
kňazič, pôvod a význam 232
Kňaziče, pôvod názvu 232
kobel'a, pôvod a význam 232
Kobeliarovo, pôvod názvu 232
kobyla, pôvod a význam 232 – 233
Kobylnice, pôvod názvu 233
kocúr, pôvod a význam 233
Kocúransy, pôvod názvu 233
Kocurice, pôvod názvu 233
Kokava nad Rimavicou, pôvod názvu 234
Kokavka, pôvod názvu 234
Kolačkov, pôvod názvu 234
Kolačno, pôvod názvu 234
kolár, pôvod a význam 272
Kolbasov, pôvod názvu 228
 koléma 213
 kolémovité 213
Kolibabovce, pôvod názvu 272
Koliňany, pôvod názvu 272 – 273
Kolonica, pôvod názvu 149
Komár, pôvod a význam 274
Komárany, pôvod názvu 274
Komárno, pôvod názvu 274
Komárov, pôvod názvu 274 – 275
Komárovce, pôvod názvu 275
Komjatice, pôvod názvu 275
Komjatná, pôvod názvu 275
komora, význam a používanie 59
 komornica 221
 konárník 214
Konská, pôvod názvu 275 – 276
Kopanice, pôvod názvu 276
kopať, pôvod a význam 276
Kopčany, pôvod názvu 276 – 277
kopec, pôvod a význam 277
Kopec, pôvod názvu 277
Kopernica, pôvod názvu 277
Koplotovce, pôvod názvu 278
Koprivnica, pôvod názvu 279
Kordíky, pôvod názvu 337
korytár, pôvod a význam 337
Korytné, pôvod názvu 337 – 338
Korytnica-kúpele, pôvod názvu 338
koryto, pôvod a význam 338
Kosorín, pôvod názvu 338 – 339
kosť, pôvod a význam 339
kostol, pôvod a význam 339
Kostolany, pôvod názvu 339
Kostolec, pôvod názvu 339
Kostolná-Záriečie, pôvod názvu 340
kostolný, pôvod a význam 339 – 340
Koš, pôvod názvu 340
Košariská, pôvod názvu 341
košarisko, pôvod a význam 341
Košecké Podhradie, pôvod názvu 341
Košiarovce, pôvod názvu 340 – 341
Košolná, pôvod názvu 342
Košňany nad Turcom, pôvod názvu 342 – 343
Košúty, pôvod názvu 343
Kotrčiná-Lúčka, pôvod názvu 343 – 344
kováč, pôvod a význam 344
Kováčová, pôvod názvu 344
 kožnatka 213
 kôrovnica 218
 kôrovník 222
 krásavček 217
Krásna Hôrka, pravopis 63
 krásnica 211
 krásnik 222, 223
 krásnikotvaré 223
 krásnikovité 223
krádel', význam a používanie 62
Kruhy, pôvod názvu 16
kružidlo, význam a používanie 184 – 185
 krvnatka 215, 218
 krvnatkovité 215
 kryptovka 215
 kryptovkotvaré 215
 kryptovkovité 215

- ktorýsi*, skloňovanie 128
Kučín, pôvod názvu 272 – 273
 KUKUČÍN, Martin, jazyk a dielo 129 – 142
 kuriatkotvaré 212
 kyjanica 221
- Lebeň*, pôvod názvu 17 – 18
Lebenský potok, pôvod názvu 18
 lekánia 216
 lekanora 211, 216, 222, 223
 lekanorotvaré 216
 lekanorovité 216
 leprária 217
 letária 217
 lexikológia: podstatné meno *sledovateľ* 122 – 123; slová *vychytať*, *vychytaný* a *vychytávka* 38 – 40; slovo *potítka* a jeho ekvivalenty v slovenčine 251 – 252; štyľová hodnota slova *bulvár* 3 – 7
ležadlo, význam a používanie 184 – 185
 lichínovtaré 217
 lichínovité 217
Lipiny, pôvod názvu 14
Liptovská Kokava, pôvod názvu 234
lokálny, význam a používanie 143 – 145
Lúčka, pôvod názvu 17
Lúka, pôvod názvu 17
Lužany pri Topli, pôvod názvu 27
- macentína 217
Mačov, pôvod názvu 233
Malá Jelka, pôvod názvu 22
Malé Kapušany, pôvod názvu 87
 malohubka 210, 214
 malohubkovité 210
Malý Dvorec, pôvod názvu 14
Malý Kolačín, pôvod názvu 235
 manovník 210, 217
manžeta, *froté m.*, *frotírová m.*, význam a používanie 251 – 252
Markušovský kaštieľ, pravopis 63
 MASÁR, Ivan, medailón pri príležitosti ne-
 dožitého životného jubilea 104 – 106
- maskara*, význam a používanie 253
matkin, pravopis 166 – 168
 medailóny: BLANÁR, Vincent 321 – 330;
 FELIXOVÁ GÁFRIKOVÁ, Iveta 294 – 298;
 FERENČÍKOVÁ, Adriana 97 – 100;
 HORECKÝ, Ján 100 – 104;
 MASÁR, Ivan, medailón 104 – 106
Medňanský, pôvod priezviska 355 – 356
merat', časovanie 319 – 320
mimo, význam a používanie 317 – 318
mliečny, *m. automat*, význam a používanie 309 – 310
mliekomat, význam a používanie 309 – 310
mliekový, význam a používanie 309 – 310
 mnohospórovka 209, 221
 mnohospórovkovité 209
Moča, pôvod názvu 15
Močidlá, pôvod názvu 15, 148
Modrý Kameň, pôvod názvu 83, pravopis 63
Mohylský kanál, pôvod názvu 15
 morfológia: zámená a kontext 257 – 261
môj, skloňovanie 254
mŕtvonarodený, význam a používanie 310 – 312
 MYJAVCOVÁ, Mária: O slovenskom
 jazyku vo Vojvodine, recenzia 193 – 201
- nájomca*, význam a používanie 181
nájomník, význam a používanie 181
napálenie, *n. disku*, význam a používanie 314
napáliť, význam a používanie 314 – 315
napaľovací, *n-ie zariadenie*, význam a používanie 315
napaľovač, význam a používanie 315
napaľovačka, význam a používanie 315
napaľovanie, význam a používanie 316
napaľovať, význam a používanie 316
 napúchavec 217
narkotický, význam a používanie 95
 nefróna 218
 nefrómovité 218

nekrotický, význam a používanie 95
Nižná Jedľová, pôvod názvu 22
Nižná Kaloša, pôvod názvu 82
Nižná Kamenica, pôvod názvu 84
Nižné lúky, pôvod názvu 17
normandína 218
Nová Jelka, pôvod názvu 22
Nová Kelča, pôvod názvu 150 – 151
Nový život, pravopis 63

občianstvo, dvojaké o., význam a používanie 255 – 256
obdivovateľ 122
obhospodarovanie krajiny, význam termínu 72
oblečenie, profesijné o., význam a používanie 57 – 58
Oboňa, pôvod priezviska 243 – 244
obor, pravopis 187
obrí, skloňovanie 189
odchádzka, význam a používanie 123 – 124
odpadové hospodárstvo, význam termínu 72
odpísať, význam a používanie 183 – 184
ochorenie, význam a používanie 125 – 126
ochrana, o. životného prostredia, význam termínu 66
opis, význam a používanie 256
opísať, význam a používanie 183 – 184, 256
organické poľnohospodárstvo, význam termínu 69
osem, skloňovanie a pravopis 61
overovateľ 122
pacyfela 221
Padár, pôvod názvu 17
pakonárník 221
paličkovcovité 223
paličkovec 211, 223
panária 215, 218, 221
papilóm, význam a používanie 293
papilomatózy, význam a používanie 293

papilomavírus, papilómavírus, význam a používanie 292 – 293
PATRÁŠ, Vladimír: Sociolingvistickej aspekty elektronicky podmienenej komunikácie, recenzia 49 – 56
pertusária 219
pertusáriotvaré 219
pertusáriovité 219
Pieskové, pôvod názvu 14
placyntium 220
pletací, skloňovanie 186
pľuzgierka 212, 214, 220, 224, 225
počúvanie, význam a používanie 124 – 125
Podhôrka, pôvod názvu 342
Podhradie, pôvod názvu 149
podnájomník, význam a používanie 181
Podpálenica, pôvod názvu 230
Podvrbie, pôvod názvu 342
pohář; zavárací p., význam a používanie 59 – 60
pokrytie krajiny, význam termínu 75 – 76
politika, význam termínu 76
ponornica 223
popis, význam a používanie 256
popísať, význam a používanie 256
porézny, význam a používanie 180
porina 221
porpídiá 221
Poruba, pôvod názvu 230
potný; p-á vložka, význam a používanie 251 – 252
potravínový, význam a používanie 178 – 180
potravný, význam a používanie 178 – 180
potravový, význam a používanie 178 – 180
pour feliciter, význam a používanie 370
pozvať, význam a používanie 124 – 125
prašihlávka 222
pravopis: názvov hradov a zámkov 63; skráteného názvu *Únia* 186 – 187; slov *dvojmetrový, 2-metrový* 127 – 128; slov s predponami *s-/z-/zo-* 183; slov s príponami *-yňa* a *-ina* 185; slov vzo-

- ru *matkin* 166 – 168; slova *internet* 61 – 62; tvarov čísloviek *sedem* a *osem* 61; tvarov *obry* a *obri* 187
- prázdninovať*, význam a používanie 291
- prehlásenie*, význam a používanie 318
- prechádzka 124
- prevedenie*, význam a používanie 368
- profesijný, p-é oblečenie*, význam a používanie 57 – 58
- profesionálny*, význam a používanie 57 – 58
- profesný*, význam a používanie 57 – 58
- profesor*, význam a používanie 181 – 182
- prostredie, životné p.*, význam termínu 66
- protiporezný, p-á vložka*, význam a používanie 180
- prstovnica 210
- psóra 221
- psórovité 221
- pupkovka 216, 224
- pupkovkovité 224
- Rákoš*, pôvod názvu 83
- raňajší*, skloňovanie 186
- recenzie: Dynamické tendencie v slovenskom pravopise 298 – 305; FINDRA, Ján: Jazyk v kontextoch a textoch 248 – 250; HABOVŠTIAKOVÁ, Katarína: Poučenia a zaujímavosti o slovenčine 193 – 201; JUDÁK, Viliam – POLÁČEK, Štefan: Katalóg patrocínií na Slovensku 306 – 308; MYJAVCOVÁ, Mária: O slovenskom jazyku vo Vojvodine 193 – 201; PATRÁŠ, Vladimír: Sociolingvistické aspekty elektronicky podmienenej komunikácie 49 – 56; SABOL, Ján – BÓNOVÁ, Iveta – SOKOLOVÁ, Miloslava: Kultúra hovoreného prejavu 115 – 121; ŠEBESTA, Juraj: Keď sa pes smeje 171 – 177; ZÁHORSKÝ, Dušan: Čo nemalo byť v éteri 193 – 201
- regionálna hospodárska integračná organizácia*, význam termínu 67 – 68
- reľazec, potravinový r., trofický r.*, význam a používanie 178 – 180
- riadenie rizík*, význam termínu 73
- riasanka 224
- riasenka*, význam a používanie 253
- rinodina 222
- rozsypavka 220
- rožkatec 213
- Ruská Kajňa*, pôvod názvu 24
- rybací*, skloňovanie 186
- SABOL, Ján – BÓNOVÁ, Iveta – SOKOLOVÁ, Miloslava: Kultúra hovoreného prejavu, recenzia 115 – 121
- sedem*, skloňovanie a pravopis 61
- sivoš 214
- skalinák 222
- skloňovanie: čísloviek *sedem* a *osem* 61; desiatinných čísel 60; prídavného mena *babí* 317; prídavných mien *pletací* a *rybací* 186; priezvisk na *-ec, -ek, -ok* 182; slova *obri* 189; slova *špajza* 59; slova *včelí* 187 – 188; spojení *babie leto*, *Babia hora* 127; zámen *takýto*, *ktorýsi* 128; zámena *môj* 254
- skvamarina 223
- sledovateľ*, význam a používanie 122 – 123
- Slovenská Kajňa*, pôvod názvu 24
- Slovom o tvojej láske, správa z 15. ročníka súťaže v prednese 169 – 171
- Smolenický zámok*, pravopis 63
- Soboňa*, pôvod priezviska 243 – 244
- solenopsóra 222
- solorína 222
- solorínka 223
- spečatiť 183
- Spišské Vlachy*, pôvod názvu 89
- Spišský hrad*, pravopis 63
- spľasnúť 183
- spolu*, význam a používanie 189 – 190
- správoplatníť 183
- správy: 17. európske sympóziu o odborných jazykoch 41 – 44; 19. kolokvium mladých jazykovedcov 44 – 49;

- konferencia Človek a jeho jazyk 2010 106 – 113; Slovom o tvojej láske, 15. ročník súťaže v prednese 169 – 171; Štandardizácia geografického názvoslovnia, seminár 245 – 248; XVII. poľská onomastická konferencia 357 – 364
- spresniť 183
 spyšniť 183
stále, význam a používanie 241 – 242
stavať, časovanie 319 – 320
 stikta 223
 stiktovité 223
 stopkovnica 215
Stračiny, pôvod názvu 16
Strážna hora, pôvod názvu 17
strúhadlo, význam a používanie 184 – 185
 stužkovcovité 221
 stužkovec 222
súčasný, pravopis 191
sud, barikový s., význam a používanie 366 – 367
 svetlokôrka 218
 svietivcovité 211
 svietivček 211
 svietivec 211
svoj, význam a používanie 257 – 261, 319
 syntax: väzba slovesa *počúvať* 124 – 125
- šáločka 215, 216, 217, 220
 šáločkovité 216
 ŠEBESTA, Juraj: Keď sa pes smeje, recenzia 171 – 177
 škrapinkovec 214
špajza, skloňovanie, význam a používanie 59
špirála, význam a používanie 253
 Štandardizácia geografického názvoslovnia, správa o seminári 245 – 248
 štandardizácia geografických názvov: lokalizácia objektov s nezreteľným označením 13 – 20
 štítnatcovité 219
 štítnatec 219
- štylistika: jazyk v úvodníku bulvárnej tlač-e 201 – 207
- takýto*, skloňovanie 128
 tamnólia 223
 telidium 223
 telotréma 224
 telotrémovité 223
ten, význam a používanie 257 – 261
Tepeč, pôvod názvu 15
terajší, skloňovanie 186
 terminológia: slovenské názvoslovie lišaj-níkov 207 – 227; termíny v environmentalistike 65 – 78, tvorba názvoslov-ia vtákov 330 – 336
tip, význam a používanie 369
titulka, význam a používanie 316
tlač, bulvárna t., význam a používanie 4 – 6
tlačidlo, význam a používanie 184 – 185
 topoľovka 210
Tovarné, pôvod názvu 148
 trapélia 224
 trapelínka 224
trvalo udržateľný rozvoj, význam termínu 74
Turčianske Kľačany, pôvod názvu 148
 tvorenie slov: podstatné meno *dochádzka* 123 – 124; podstatné meno *glokálny* 143 – 145; prídavné meno *genetický* 95 – 96; slovo *protiporezný* 180
typ, význam a používanie 369
- Únia*, pravopis 186 – 187
- vášeň, mať v.*, význam a používanie 58
včeli, skloňovanie 187 – 188
večerať, časovanie 319 – 320
Veľké Kapušany, pôvod názvu 87
Veľké Zalužice, pôvod názvu 82
Veľký Dvorec, pôvod názvu 14
Veľký Kolačín, pôvod názvu 235
Veľký Kríž, pôvod názvu 150
 vezdea 225
vikendovať, význam a používanie 291

- vinný*, význam a používanie 184
vínny, význam a používanie 184
virus, význam a používanie 293
vložka, potná v., význam a používanie 251
 – 252
vložka, protiporezná v., význam a používanie 180
Vrátna, pôvod názvu 88
 vredovcotvaré 214
 vrchárka 220
vyhlásenie, význam a používanie 318
vychytaný, význam a používanie 38 – 40
vychytať, význam a používanie 38 – 40
vychytávka, význam a používanie 38 – 40
Výšná Kaloša, pôvod názvu 82
Výšná Kamenica, pôvod názvu 84
Výšný Kubín, pôvod názvu 230
využitie územia, význam termínu 75
využívanie pôdy, význam termínu 75
vždy, význam a používanie 241 – 242
 ZÁHORSKÝ, Dušan: Čo nemalo byť
 v éteri, recenzie 193 – 201
Zákamenné, pôvod názvu 85
zakaždým, význam a používanie 241
 – 242
Zalužice, pôvod názvu 82
zavaráci, z. pohár; z-ia fľaša, význam
 a používanie 59 – 60
 zbehnúť 183
zelektronizovať, význam a používanie 355
 – 357
 zemepisník 222
 zemepisníkovité 222
Zemianske Kostolany, pôvod názvu 339
Zemplínske Kopčany, pôvod názvu 277
 zlepšiť 183
 zopnúť 183
 zorganizovať 183
 zrovnoprávniť 183
 zúradovať 183
 zúročiť 183
Žarnovica, pôvod názvu 21
žito, význam a používanie 191 – 192
živonarodený, význam a používanie 310
 – 312

Sibyla Mislovičová

ISSN 0023-5202

MIČ 49 300